præsens objectum me fefellit: Tu, Domine, inducias cordis mei tumultibus tribue: *Sed tu Domine usquequo?* Psalm. 6. Nequaquam, Auditores; nihil noxiæ conscientiæ terrores sedare potest: *Tota die contristatus ingrediebar*. Psalm. 37. Quo autem spectarunt hi stimuli? Ad Pœnitentiam, o Fideles: Deus convertere vult David, ideoque illi timorem injicit, eumque persequitur. O quam felices estis vos, quos adhuc sceleris pudet! Profecto religiosæ conscientiæ tranquillitas bonorum omnium est maximum: sed post irreprehensibilis conscientiæ pacem nullum tantum est bonum, quod noxiæ conscientiæ tumultum, & stimulos æquet. E contra vero conscientia in scelere tranquilla, character est, & prævium quodammodo indicium certæ, atque incivitabilis reprobationis, nisi Divina misericordia aliter velit, cujus quidem rei paucissima extant exempla. *Idem*.

Malæ conscientiæ tormentum.

Terror ille, quo impii nonnumquam corripiuntur, id probat, quod S. Chrysostomus asserit, illos videlicet in hoc ipso mundo puniri, antequam æternis torqueantur suppliciis, quos illis in altero justitia divina præparavit. Sic modum quæris; per seipsos, Doctor idem respondebit: hæc enim prima est Divinæ justitiæ sententia, quę voluit, ut peccatum pœna semper subsequeretur. In hoc autem mala consistit conscientia, quæ peccatoribus non solum testis adest, & accusator, verum etiam judex, & carnifex; testis est unus sexcentis prævalens, & tanto magis timendus, quod rejici non potest, quia semper ocularis: non refelli quia semper verax; non flecti, quia semper inexorabilis; non metu vinci, quia semper liber, & in anima dominans; non removeri, quia semper præsens, ac sonti comes individuus; non cogi denique, ut taceat, quia incessanter loquitur, & in corde, non in auribus clamat. Impii ab hoc interno judice fugam capessere nequeunt: eos enim semper, & ubique nanciscitur; eos in judicium rapit, & indesinenter coram tribunali suo jubet adstare: ibique eos accusat, judicat, & ne permittit quidem hiscere, ut causam dicant; illos sine provocationis spe damnat, & secretam hanc sententiam statim subsequuntur pœnæ, ac tormenta, quibus ab eodem tortore cruciatur. *Ex Moralibus Homiliis. Homil. pro prima Adventus Dominica*.

Profecto interiores hi stimuli, & secretus hic horror, quod peccatum in animo relinquit, terribile supplicium est, illudque admirabili ratione S. Augustinus *in Psal*. 45. describit. *Inter omnes tribulationes animæ humanæ nulla est major tribulatio, quam conscientia delictorum. Nam si ibi vulnus non sit, sanumque sit intus hominis, quod conscientia vocatur; ubicumque alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, & ibi inveniet Deum. Si autem ibi requies non est propter abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi Deus non est; quid facturus est homo? quo confugiet cum cœperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad civitatem, a publico ad domum, a domo in cubiculum, & sequitur tribulatio. A cubiculo jam quo fugiat non habet, nisi in interius cubile suum. Porro si ibi tumultus est, si fumus iniquitatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere: pellitur inde, & cum inde pellitur, a seipso pellitur. Et ecce hostem suum invenit, quo confugerat: seipsum quo fugiturus est? Quocumque fugerit se trahit post se; & quocumque talem traxerit se, cruciat se de se. Ipsæ sunt tribulationes, quæ inveniunt hominem nimis; acerbiores enim non sunt: tanto non sunt acerbiores, quanto non sunt interiores*. Ita impios horribilis peccatorum suorum imago per varios terrores circumagit. *Ex iisdem Hom. Moralibus*.

Contra propriam conscientiam agere scelus est, quod fere numquam gestitur.

Qui per ignorantiam peccant, impetum, vim, furoremque vehementis alicujus affectus, sese colligere aliquando possunt; sed qui conscientiæ suæ lumina contemnunt, & vel secretis de causis, vel ob humanas rationes bonæ conscientiæ sensus extinguunt, novamque sibi, & prorsus oppositam conscientiam effingunt, & eam, quam norunt, veritatem impugnant; per hæc scelerum genera passim omnem spem salutis amittunt; numquam fere resipiscunt, & in hac vita in desperationem corruunt, non semper quidem desperationi Judæ similem, quæ exterior fuit, ac manifesta, sed illi Sacerdotum, & Pharisæorum, quæ prorsus interior fuit, ac latens. *Ex iisdem Homiliis Hom. de Passione Domini*.

Sanctus Chrysostomus Synderesim, atque conscientiam æternam vocat accusatricem, quam Deus nobis individuam comitem addit, ut aperte, ac non dissimulate omnia scelera repræsentet; ut sine conniventia nos improbet, & sine indulgentia nos damnet; & hac de causa adhibet illa stimulos, curas, verecundiam, mœrorem, & pœnitentiam, qui totidem sunt ministri justissimę severitatis illius inexorabilis odii, quo Deus peccatum prosequitur. *Accusatricem perpetuam, quæ decipi, & decipere numquam possit. Maimbourg, Sermone pro feria tertia post tertiam Quad. Dom.*

Conscientia peccatorem mordentem lanians.

In calamitosi hujus temporis circumstantiis irritata conscientia omnes colligit sordes peccatoris, easque huic projicit in faciem. Ecce, inquit illa, opera tua, ac nefariæ vitæ tuæ fructus; ecce quid te subsequi debeat accedentem ad tribunal Dei. Vel ut ait Sanctus Gregorius, conscientia quamdam veluti aciem instruit peccatorum, ut moriturum arcta obsidione circumundique premat. Ita sane loquitur Propheta, Psalmo trigesimo nono: *Circumdederunt me malæ, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ*. Hęc illa est obsidio funesta per Jerosolymæ obsidionem repræsentata, quæ tempus visitationis suæ non cognoverat. *P. Texier Sermone pro feria quinta post secundam Quadragesimæ Dominicam*.

Nemo unus inficiari potest, conscientiæ pacem maximum esse bonorum omnium quæ in hac vita possidere possimus, & omnia sæculi gaudia non posse inestabilem hanc dulcedinem exæquare, quam secreto impertit Deus timentibus se. Ideo a Sapiente Prov. 15. *Secura mens juge convivium* vocatur, & Propheta peccatores omnes invitat, ut veniant, & videant, quam suavis est Dominus, & felici experientia cognoscant, quantopere innocuæ voluptates, quas Deus exercitationi virtutis immiscet, noxias superent voluptates, quibus impii se ingurgitant. Ethnici quoque veritatem hanc testati sunt, & quantum malæ conscientiæ supplicia exaggerarunt, tantum illius requiem, suavitatem, lætitiam, tranquillitatem extulerunt, quæ nulli obnoxia crimini supremum bonum in semet invenire videtur. *Essais de Sermons. Tomo secundo, Tertia post Pentecosten Dominica*.

Malæ conscientiæ testimonium evitari non potest.

Testes reo terrorem incutiunt, cum illos evitare, rejicere, & vel auro, vel promissionibus corrumpere nequit. Talis est conscientia contra peccatorem perhibens testimonium de sceleribus omnibus, quę operatus est. Illam fugere, recusare, delinire nullo modo potest, & ideo illius testimonium est formidabile. Nequicquam nocturnis tenebris flagitia vestra contegere adnitimini; nequicquam locos ab hominum consuetudine procul sepositos inquiritis, ut in omno criminum genus proruatis; nequicquam vestra dignitas, atque auctoritas illis os obstruunt, qui iniquitates vestras intuentur, & metum illis incutientes prohibetis, ne vestra flagitia in apricum proferant; quocumque eatis, & quocumque in statu sitis, semper vobiscum adest conscientia vestra, atque acerrimis exprobrationibus efficit, ut pudore, & confusione suffundamini. *Ponamus*, inquit S. Chrysostomus, *nulli notum esse flagitium alicujus, præterquam ipsi uni: quomodo feret conscientiam redarguentem, acerbam, & amarulentam accusatricem secum ferens?* Nullus peccatori acerbior est, oculus quam suus: neque intuitus magis gravis, simulque magis inevitabilis, quam propriæ conscientiæ, S. Bernardus addit. *Ibidem pro feria 4. Majoris hebdomadę*.

Vobis non erit integrum, o peccatores, conscientiæ vestrę testimonium rejicere; hic testis est, qui omnia vidit, & omnibus scelerum vestrorum circumstantiis adfuit: nullo modo vobis erit facultas testem hunc corrumpendi, hac de causa, S. Chrysostomus inquit, quod testis hic immediate a Deo institutus est, ideo nullam habet peccantis rationem. Non thronos, neque Principum diademata reveretur; nemini parcit; exprobrat, accusat, condemnat eodem tempore, quo mundus plaudit, atque commendat. Esto quidem nihil vobis extrinsecus metuendum sit, nullus Judex vos persequatur; testes omnes auro, & auctoritate corrupti a vobis sint; hoc nondum satis est, ut pacatam vitam ducatis. Heu! intra vosmet geritis testem vos accusantem, & longe magis quam testes omnes simul vos confundentem. *Idem*.

Conscientia futurorum metu peccatorem torquet.

Haud difficile est cognoscere, conscientiam peccatoris torqueri non solum pro præterito, atque præsenti, verum etiam pro futuro, efficiendo, ut in antecessum omnia justa patiantur supplicia, quorum timorem ipsis injicit. Hoc jam testatum reliquit Sanctus Job, ubi ait, peccatorem existimare, se

se circumundique gladios suo jugulo necem intentantes, & ea, quæ sibi manent supplicia, intueri: *Circumspectans undique gladium*. Job 15. Fingite vobis videre sontem aliquem, cui mortis sententia recitatur: miser hic jam suo torquetur supplicio, quilibet illi carnifex suus videtur, & pro una vera morte fexcentas fert in imaginatione sua, quæ nequaquam sunt minus crudeles. O miseram peccatoris, quem propria conscientia damnat, imaginem! modo se videt in Dei judicio accusatum, & ab inexorabili Judice æternis suppliciis addictum: modo se præcipitem in infernas abyssus datum sentit; modo ad infelicissimæ æternitatis cogitationem comæ capitis rigent: denique damnatur, antequam damnetur, vel vitam trahit damnatis ipsis nihilo beatiorem. *Idem*.

Peccator, S. Bernardus ait, numquam tranquilius est initio flagitiorum suorum; cum teneram adhuc, & mollem habet conscientiam, peccatum nonnisi cum dolore suum infert aculeum. Illa timet, resistit, trepidat, & magnis tumultibus agitatur. Gravis sarcina peccatum est; sarcina, quæ primum quidem non ferenda videtur, quæ ex non ferenda fit onerosa, ex onerosa levis, ex levi commoda, & quæ cum commoda, & facilis est, tantum abest, ut dolorem ferat, uti affolet, quod immo in anima funestam pacem relinquit. *Ex Dictionario Morali, Sermone primo de Conscientia*.

Ratio obtinendi tranquillitatem conscientiæ.

Inter varia remedia, quæ nobis relinquit Deus, ad morbum adeo periculosum, qualis est peccatrix, & tranquilla conscientia, curandum, primum, atque potissimum est vivida, & jugis idea terribilium Dei judiciorum; quod melius explicari nequit, quam præstantissima S. Augustini doctrina animadvertentis hoc interesse discrimen inter eum timorem quo Deum, & illum quo homines veremur; hunc nempe ex animæ infirmitate proficisci, illum vero ex conscientia vel jam bona, vel quæ proxime futura bona est. Generosus ille appellatur, qui neminem metuit; sed furor est Deum non timere: inde enim initium ducendum est, ut illum metuentes audiamus, audientes amemus, amantes in eum statum adducamur, ubi ultra nobis metuendus non sit: non per superbam duritiem, sed per assiduam nobismetipsis attentionem, jugemque vigilantiam in mandatis illius adimplendis. *Idem*.

Fallax conscientiæ tranquillitas, via lata, ac patens, quot perdis Fideles! Aliquid sibi interdicunt, in aliis vero, quæ sibi licere volunt, sunt indulgentiores; ab iis abstinent vitiis, quibus proclives non sunt, ac iis sese ingurgitant, qui sensus, & studia cordis alliciunt. Attamen Dei lex una est, & individua; idem spiritus eam dictavit, manus eadem illam tulit, eadem merces, eademque supplicia pro aliorum quidem solatio, aliorum vero damnatione proponuntur. Falleris ergo, fi adeo falsis insistens principiis credis Domini via ambulare, & conscientiæ tibi pacem comparare, non secus ac illi, qui adfectata pietate levia quædam sectantur exercitia, cum interim sine ullo metu majora præcepta perfringant. *Idem Sermone secundo*.

De scrupulis conscientiæ.

Cum Dæmon aliquem in peccatum pertrahere desperat, seu fallaci voluptatum, quas illi proponit, illecebra, seu inani honorum, bonorumque, quæ illi pollicetur, fulgore, non ideo cessat: tormenta tantum immutat suppetias ex specie quadam religiosæ conscientiæ petens, cujus favore ob oculos nostros minimas quasvis imperfectiones exaggerat, easque tamquam gravissima peccata demonstrat, nobis objicians in via lapides offensionis, in quos impingamus, & licita nobis exhibens tamquam nefaria, ac tandem nos in fatalem hanc redigens necessitatem, ut vel nihil agamus, vel mala tantum. Cum institutus est, ideo nullam habet peccantis rationem. Non thronos, neque Principum diademata reveretur; nemini parcit; exprobrat, accusat, condemnat eodem tempore, quo mundus plaudit, atque commendat. Esto quidem nihil vobis extrinsecus metuendum sit, nullus Judex vos persequatur; testes omnes auro, & auctoritate corrupti a vobis sint; hoc nondum satis est, ut pacatam vitam ducatis. Heu! intra vosmet geritis testem vos accusantem, & longe magis quam testes omnes simul vos confundentem. *Idem*.

Quomodo conscientiæ vocem suffocare adnitatur peccator.

In rebus dubiis non semper conscientiam nostram consulimus; hic incommodus esset Propheta; vox illius, ut olim S. Joannis Baptistæ, incessanter clamaret: *Non licet*. O homo negotiis intentus, te ipsum damnas tuis injustitiis; quod facis, *non licet*. Vana Mulier, hæ consuetudines tuę malæ sunt; frustra te nihil agere mali profiteris: conscientia tua clamat, *non licet*. Verum huic fatale temperamentum invenitur. Homo illius lucri cupidus nihil prætermittit, ut conscientiæ silentium indicat, atque ut sine religione ulla seipsum decipiat, alios querit, a quibus decipiatur, confessarios nempe, vel imperitos, vel infirmos, vel quæstus avidos, qui dicunt, non opus esse, ut restitutionibus ad pauperiem redigatur; & satis esse si filiis, aut hæredibus hoc onus relinquat post mortem suam male parta restituendi. Illa vero mulier sexcentos quærit prætextus, ut pravam vivendi rationem suam probet: se nihil mali facere profitetur; vitę potius, quam honoris detrimentum esse passurum hominem illum, cujus consuetudine gaudet, intra duos, vel ad summum tres menses abiturum. Ita conscientiæ suæ testimonium corrumpere satagit, eique frænum injicere. Sed hoc fieri nequaquam potest: hæc enim conscientia Dei vox est, & ille majorem huic voci vim tribuet, ut exaudiatur. *Ibidem in Considerationibus*.

Quinam testis, carnifex, judex est mala conscientia? Testis est, quem nemo rejicere, evitare, corrumpere potest. Evitari non potest, quippe interior est, nos quocumque persequitur, in urbes, in agros, noctu, interdiu, in saltus, & nemora, in compita, & plateas. Rejici non potest; omnia scit, omnia videt, & ex omnibus oculis, qui in peccatorem defixi sunt, nullus majus illi incommodum affert, quam suum, suæque conscientiæ testimonium. Denique testis hic corrumpi non potest; alii quidem humano ritu loquuntur; hic vero Dei mandato loquitur; alii miseratione ducti solatium aliquod sonibus afferre possunt: hic semper sincerus, & incorruptus eos inter ipsas suavissimas voluptates perturbat. *Idem*.

Causæ tumultus, & agitationis malæ conscientiæ.

Quinam est malæ conscientiæ tumultus, ubi nos alicui sceleri obnoxios sentimus? Extra nos nihil, nisi calamitates impendent; intra nos nihil nisi curæ stimulique versantur; supra nos cœlum est, quod tamquam hæreditatem respicimus, a qua prohiberi metemur; infra nos infernus est, quo parum abest, ut præcipites demur; circa nos, ac prope latus nostrum mors est noxiæ vitæ stamen obtruncatura. Post hęc qua voluptate frui possumus, quam requiem percipere? Sin autem agitatæ tot objectis conscientiæ stimuli nobis ad salutem non profunt, certissimum indicium est, nos Pharaone ipso duriores esse, & ferme actum esse de nostra salute. *Idem*.

Videte, S. Augustinus ait, quomodo mors, & reprobatio prope sequatur eos peccatores, quos conscientiæ stimuli non torquent. Cum peccatum aliquem in anima scrupulum, tumultumque relinquit, indicio est, nondum induratam esse conscientiam; sed cum profunda pace gaudemus, quin impendentem nobis mortem, damnationemque timeamus, tunc peccator affectibus suis tamquam curru trahitur, & magno cum impetu ruit in infernum. Etenim undenam ista fatalis tranquillitas oritur? inde sane, quod Dæmon eam tamquam propugnaculum, quo sese recepit, tuetur. Cum fortis armatus custodit atrium suum (hæc est Evangelii parabola) in pace sunt ea, quæ possidet: tunc peccator intra Dæmonis cohortem continetur; tunc fortis armatus illum sine oppositione, sine certamine, sine timore, sine conscientiæ stimulis possidet. Cavet hic, ne quid illi negotium facessat, eumque perturbet: *Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia dicentes, Pax; & non erat Pax*: Jer. 6. Medetur vulneribus animæ lethali ictu sauciatæ; & cum interim mortalia vulnera exasperantur, magisque computrescunt, pacifica tantum illi verba pronunciat. *Idem*.

Falsa conscientia plerumque ex affectata ignorantia proficiscitur.

Hic eorum status est, qui in crassa, & voluntaria officiorum suorum ignorantia versantur. Vestrum peccatum est, o viri dignitate præstantes, cum, ut fallacem vobismet comparetis intrepiditatem, quid facere teneamini, nosse non vultis. Vestrum peccatum est, o viri divitiis affluentes, cum injustitiæ vestræ fructu perfruituri intelligere negligitis eam, quæ vobis instat, necessitatem restituendi bona, quæ vestra non sunt, & pauperibus erogandi ea, quæ licet vestra sint, usui vestro superfluunt.

Ve-

Vestrum est, o libidinosi, qui ut pacate in flagitiis vestris volutemini, quid per Dei legem liceat, quid non, cognoscere detrectatis. Vestrum ayari, qui confictam protendentes necessitatem vel futuræ egestatis metum, aurum argentumque in arca asservatis, & futilibus rationibus conscientiæ vestræ stimulos suffocare conamini. *Idem*.

Conscientia dux est, quem sequi oportet; pædagogus, cui resistere minime licet; judex, cujus sententias exequi opus est; hos omnes illi aufert titulos, qui semel prolatis decisionibus illius acquiescere detrectat. Si times, ne ipsa perperam judicet, præcipit prudentia, ut maturato illius judicia perpendas, atque scruteris, antequam illius pareas imperiis; at ubi constat, justa esse ejus consilia, rectamque viam ab illa indigitari, consiliis illius hærendum est, eaque explenda omnia, quæ proponit, tamquam legitima, & necessaria; & Deum contemnere est, sese non dedere impulsibus conscientiæ bonum suadentis. *Ex quodam tractatu de Conscientia*.

De Conscientiæ illusionibus.

Contra eas illusiones, quas sibi effingit Conscientia, maxime necessarium est, animum advertere, & moralis disciplinæ præcepta adhibere. Cum enim illæ sint vitiorum, virtutis personam induentium, simulationes, prudentia opus est ad hanc illis personam auferendam, eaque abducenda velamenta, quibus sordes, ac turpitudinem tuam studet contegere. Quomodo quilibet in defectibus suis sibi indulgeat, satis liquet; callide imminuuntur, neque omnis eorum patet deformitas. Hic primus, & fortasse uberrimus fons est illusionis. E contra vero quod ad virtutes attinet, illas extollimus, exaggeramus; quilibet se cæteris præstare putat; & ita in errorem inducitur, &c. *Ibidem*.

Nonnumquam facilius est gravissimas solvere difficultates, quam simplices auferre scrupulos: cum enim hi non aliud sint quam inquietudines, & curæ, quas sibi imaginatio confingit, fallunt rationem, quæ nullam in ipsos vim habet, ut ex anima illam expellat, ubi semel eadem potiti sint. Profecto scrupuli plerumque in timidis, infirmisque animabus oriuntur. Scrupulosi vulgo iis comparantur, qui noctu iter suscipientes præ terrore, ac tenebris sibi videntur phantasmata videre, & ad minimum quodlibet objectum expallescunt. Hoc in statu conscientia turbata, & agitata est, quid consilii capiat incerta: circumundique cogitationum suarum oppositionibus acta, atque oppugnata scrupulis inita consilia evertentibus, vim ultra non habet decernendi, & eligendi. Tutissima ad illos ejiciendos via est causam eorum inquirere, ac sedulo scrutari, undenam falsi hi timores, atque tumultus oriantur. Tristitia, ignorantia, ac superstitio plurimos gignunt scrupulos; neque delicatæ, ac religiosæ conscientiæ sui desunt. Tristitia tamen uberrimus fons est; spiritus mœrore tabescens tristes, horridasque officiorum suorum sibi fingit ideas, sibique vivendi genus austerum, & ferox præscribit; tunc imaginatio tetro hoc, & lugubri temperamento incalescens chimæras effingit, quibus territa furit, & trepidat, Deum sibi tamquam inexorabilem judicem exhibet, quem æterna supplicia lenire non possunt, ac illius acerrimam justitiam tantummodo spectat, quæ nonnisi victimarum cruore placatur. Tristes id genus cogitationes in anima tumultum cient, quæ ubique difficultates nancisciturr in singulos gradus contremiscit, & progredi non audet metuens, ne in præceps ruat. Hæ sunt tristium, ac solitariam vitam agentium infirmitates. *Idem*.

Scrupuli non semper sunt notæ imbecillitatis.

Scrupuli non semper sunt animæ infirmæ nota; animæ religiosæ timores contemnendi non sunt, saltem enim diligentiam excitant, & attentionem instaurant. E contra vero illa vis animæ difficultates quæcumque deglutientis sæpe vel negligentia est, vel obduratio; & hanc prætexens causam, quod minuta hæc consectari dedignaris, nonnumquam graves etiam defectus prætermittis. Timor hic, qui omnia diligentius ad examen accersere fatagit, fortasse tutior est decisiva illa confidentia, quam nihil terret; præstat nonnumquam perfectionibus ipsis non satis fidere, quam in defectibus esse indulgentiorem. Status illius, quem aliqui scrupuli torquent, miserior est, sed fortasse tutior: & status illius, qui nullo agitatur scrupulorum tumultu, pacatior est, sed fortasse periculosior. Homines suapte natura sibimetipsis indulgent, ac minus periculum subit, qui severiorem partem amplectitur. Itaque non improbandi sunt illi scrupuli, qui perfectioris pietatis excitant desiderium, & qui nos identidem monent, ut nobismet a peccatis caveamus. *Ibidem*.

Ad periculi alicujus, vel a Divina justitia inflicti supplicii conspectum conscientia jamdudum sopita expergiscitur, & revocat in memoriam peccatum, quod oblivione deleverat. Filii Jacob ea in calamitate, in quam se cecidisse arbitrabantur, exclamarunt; *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum.... idcirco venit super nos ista tribulatio*. Numquam fortasse adverterant animum ad scelus suum, ex quo illud patraverant, immo fortasse crediderant se a Deo visos nequaquam fuisse; sed conscientia ipsorum diutius decepta oculos aperit, & suum facinus agnoscit. *Idem*.

Conscientia se ipsam decipere adnititur.

Noxia conscientia, quantum in se est, adlaborat, ut seipsam fugiat. Quot invenit diverticula, ut seipsam distrahat, vel obstupescat, vel ut sibi obicem statuat, ne se perperam egisse dijudicet? Cain urbem ædificat ratus futurum, ut instrumentorum, opificumque strepitus conscientiæ clamores superet. Saul se coram cythara psalli jubet, & sperat futurum ut musici concentus secretas cordis sui increpationes deliniant. Hæc tamen omnia sunt inutilia: peccatum memoriæ insculptum, inustumque conscientiæ sese prodit semper; & nobis etiam invitis fit conscientiæ judicium. *Idem*.

Pax est innocentiæ privilegium; ideo primus hominum parens in terrestri Paradiso nullo tumultu, metuve afficiebatur. Donec conscientia nullum sibi crimen exprobravit, nihil ille neque a cœlo, neque ab hominibus timuit. In cœlo Deus ipsius incolumitati invigilabat; in terra creatæ res eidem obesse non poterant; quoniam vanitati subjectæ non fuerant, & divina justitia nullam inveniebat causam, propter quam exerceret ultionem; omnia demum extrinsecus erant tranquilla, donec interior hominis conscientia munda erat. Sed statim ac ille sese crimine obstrinxit, tumultus, & agitatio animam illius pervaserunt; & homo innocentiæ jacturam passus omnibus illius fructibus caruit. Tenuis aura tunc illum terrere potuit; & metus, ac trepidatio eo magis percrebuit, quo magis divinæ justitiæ magnitudinem, & horrores, qui illius ultionem comitantur, agnovit. *Idem*.

Conscientia scrupulosa.

Scrupuli in anima violentum ob causas leves tumultum cient; conscientia, quæ illis agitatur, minimas consectatur res, & magnas sæpe contemnit: quid sibi consilium capiendum sit, hæret aqua, quæsibet enim perexigua difficultas illam deterret: laqueos sese ubique videre opinatur; peccatum, quod non admisit, prosequitur lacrymis; virtutes suæ ipsi tremorem injiciunt, & ob innocentiam æque ac ob defectus, atque crimina expavescit; dolor illius difficilius lenitur, quam qui ex legitima causa procedit. Si postulat ratio, ut mœrore afficiatur, dolori fines etiam constituit; sed nihil frænare potest tristitiam, quam scrupuli pariunt; ideoque sæpe modum excedit. Ratio ad eam leniendam est nimis infirma; si illi præberentur aures, nulli scrupuli invenirentur. Pietas dolorem non lenit; e contra enim pietas non satis probata efficit, ut ratio minime audiatur, & ortum ac vitam scrupulis tribuit. *Idem*.

Scrupulis obnoxia conscientia timet omnia, quemadmodum noctu iter agentibus obvium quidlibet injicit trepidationem; aliquando foliorum crepitus, & aliquod minus etiam quandoque illos in fugam convertit; quippe chimæræ, & commentitia phantasmata terrorem illis incutiunt, & efficiunt, ut pallentes, ac semianimes domum suam ingrediantur, necnon occasionem illis tribuunt, ut deinceps tragicas fabellas, tamquam veras narrationes venditent. Scrupuli autem ferme inde oriuntur, quod conscientia non satis liquido novit quid sibi fugiendum, quidve faciendum sit. Ubi vera non adsint peccata, alia sibi finget, quibus turbabitur, & conficta crimina, æque ac vera illam torquebunt. Facili negotio pravi horum scrupulorum effectus concipi possunt; nam donec quæritur hæsitanter quid faciendum sit, & anima in ancipiti posita, quo se vertat, ignorat, Deo non servitur; donec minuta quædam nos detinent, & brevis aliqua oratio in via moratur, eum, ad quem contendimus, finem, minime assequimur. Cum conscientiæ pax, vel voluptas, quam ex pietate percipimus, de possessione sua sit ejecta ab iis doloribus, quibus afficitur, minus pro hac laboramus. Scrupulosa conscientia sæpe torquetur; quid sibi velit, ignorat; & curæ, quin ipsius augeant perfectionem, & sanctitatem, inde illam avertunt, infirmant, & sæpe etiam extinguunt. *Idem*.

Pax hæc comparatur navi, qua Jonas vehebatur, & comparatio sane æqua est. Cum Jonas in navis imo, ubi a nemine videbatur, in utramque aurem sterteret, tandem deprehensus fuit a nautis, qui hac illac jugiter discurrebant. Minime putabant illi hominem hunc sævientis tempestatis esse causam; sed tandem inevitabilis naufragii metus eos coegit, ut rebellem Prophetam in mare projicerent; quo ejecto statim procella detonuit. Non semper scimus, vel saltem non cogitamus, a nobis grave aliquod scelus fuisse patratum; in imis conscientiæ recessibus dormit, nullumque motum edit, ex quo sentiatur. Affectus, ubi expletus fuerit, tacet, cumque sceleris actus transierit, illius etiam excidit memoria. At cave ne credas; procella non cessabit, nisi prius per pœnitentiam crimen hoc projiciatur. *Idem*.

De conscientiæ stimulis.

Præsentes voluptates non ita peccatoris animam occupant, ut quandoque saltem oculos non convertat ad elapsos annos iniquitatis. Dies tenebrarum, qui præterierunt, non omnino ex mente illius excideruntr, sed subinde in memoriam redit importuna eorum imago, qua discruciatur. Horribilis hæc scelerum congeries, quæ per intervalla ad ostium conscientiæ pulsant, majorem adhuc terrorem incutiunt jamjam morituro; ea quippe flagitia, quæ olim deinceps patrabat, universa ictu oculi videt; tot gratiæ contemptæ, tot promissiones violatæ, tot momenta, & occasiones salutis suæ procurandæ flocci factæ, tot scelera, de quibus olim gloriabatur, & quorum nunc pudet, totidem monstra sunt, in que peccator oculos non audet conjicere sine gravissimo labore, acerrimisque doloribus. Hæc ea sunt, quæ sese peccatoris morituri cogitationibus offerunt. *Idem*.

Semper intra nosmetipsos importunum judicem gerimus ex erroribus nostris nos revocantem, atque severis objurgationibus suis lætissimas etiam voluptates turbantem. Hæc est sors peccatoris: ubique metus, doloris, curarumque, quibus torquetur, causam nancisciturr. Miser, quod sues nequeat effectus superare; miserior, quod importunos conscientiæ stimulos retundere nequeat. Quid igitur peccatorf faciendum, ut doloribus suis solatium inveniat? de objecto in objectum discurrit, & ubique solamen querit &c. *Idem*.

Conscientia inordinatis cupiditatibus, improbisque studiis obluctatur.

Intellectus sæpe se decipi finit fictis luminibus, & affectus facile in eam partem concedunt, quæ sibi a mundo exhibetur: sed conscientia, ut plurimum magis religiosa, ac pura, tentatoris consiliis obstitit; prohibet, ne scelus admittatur, cumque admissum fuerit, excitat pœnitentiam. Hæc quidem legislator non est: conscientia enim novas leges non irrogat, sed eas repræsentat: hæc ob oculos ponit leges a Deo latas, cumque intringuntur, testis est sexcentis par; videt enim secretissimos cordis nostri motus, eique nihil antiquius est, quam nostra salus, ita ut nosmet prodere nullo modo possit. Secundum illius testimonium judicabimus, vel potius ipsa conscientia tribunal ascendet nos absolutura, vel damnatura, ac tandem ipsa pœnas, ac præmia distribuit; quia carnifex est in hac, & in æterna vita eos torquens, qui suas leges infringit, vel remuneratrix solatium, lætitiam, & gloriam illis impertiens, qui ejusdem motus, atque inspirationes fuerint secuti. *Idem*.

Omnes sæpe conatus exerimus, ut prævertamus, vel propulsemus patrati sceleris cogitationem, cum sese nobis offert; sed frustra conamur; peccatum enim suos habet stimulos, qui tanto impetu conscientiam laniant, ut quamcumque vim faciat, facere non potest quominus hoc objecto repleatur. Vellet anima illud sibimetipsi abscondere; judicare nollet, se egisse perperam, quia hoc judicium suas turbat voluptates, & amorem proprium offendit. Quot diverticula quærit? at frustra: peccatum semper sese repræsentat, ac inter suavissimas voluptates præsissime damnatio sentitur, quam contra patratum facinus conscientia pronunciat. Ita judicium hoc nobis invitis expletur. *Idem*.

Quomodo conscientia sit speculum.

Conscientia speculum est; quemadmodum speculum repræsentat objecta, ita conscientia nobis nostra videnda objicit crimina. Non desunt specula, quibus pulvis, sordesque adhæserunt, quæ obstant, ne objecta in naturali statu nobis appareant. Passiones, & vitiorum habitus causa sunt, ut confuse animæ status, & patratorum scelerum magnitudo sentiatur; verum quemadmodum specula detergi possunt, vel igni mundari, ut naturalem objectorum speciem referant, conscientiæ nostræ aliquando Dei præsentia deterse nostras virtutes, vel vitia exhibebunt, quin aliquid de gloria, vel horrore illorum imminuat; & hoc nobis prævertendum est peccatum nostrum agnoscendo, ut illud in hac vita deleamus. *Idem*.

Conscientia considerari potest vel tamquam testis, vel tamquam judex; sub utroque enim intuitu non semper id facit, quod debet. Neque enim omnia errata recenset, uti tenetur, sed aliqua illi excidunt, vel illam fallunt; quamobrem Sanctus Rex David orabat Deum, ut illa etiam sibi peccata dimitteret, quæ minime noverat. Parum advertit ad patrata flagitia; sæpe illa tuetur, eorumque causam agit. Quin illa condemnet, ea negat, eneamque frontem induit, ut inter scelera suam probet integritatem. Hinc quamplures conscientia carere vulgo dicimus; hæc enim in ipsis nullum ex iis actibus parit, qui eam manifestant, videlicet verecundiam, & damnationem, quam peccata merentur. *Idem*.

De conscientia nostra sæpe ex aliena judicium ferimus.

Sæpe de conscientia nostra judicamus ex aliena, & nullum hoc esse potest magis fallax judicium. Æquone animo pateremur in mundo, ut judex aliquis de nostro capite, bonisque judicaret ex alterius causa, quæ cum nostra aliquam habeat similitudinem? Hoc autem judicium nonne fallax esset? Attamen de æterna salute pro nobismetipsis decidimus ex alicujus hominis vivendi ratione, quam ne satis quidem fortasse novimus. Deinde secundum extrinsecam hujus hominis speciem judicamus; numquid nobis compertum est, utrum clam gerat in corde telum alte defixum, quo misere confossus est? utrum ille noverit internos animi tumultus, terroresque, quibus cruciatur, dissimulare, ad eum evitandum pudorem, qui peccata subsequitur? *Idem*.

Dei justitia a decepta conscientia ad conscientiam rectius informatam provocat; tunc illius judicium antiquat, efficitque ut debita peccati pœna luatur. O miser tamdiu decepte, quam tristis te manet sors, cum jamjam moriturus tecum solus eris! denudatam conscientiam tuam videbis, cujus si modo redargutiones vix pateris, quomodonam tunc fores damnationes illius, qui penitiores cordis tui latebras videt? Te ipsum quidem fallere poteris, non ita Deum, cui cum David dicere debebis: *Judica me Deus*. Psalm. 42. Immo neque te ipsum perfecte decipere nescies; tua enim conscientia divino illustrata lumine te condemnabit, atque tunc illius increpationes, & dolor pares erunt illusionum tuarum suavitati, atque diuturnitati. *Idem*.

Peccatores conscientiam suam suffocare conantur.

Suffocatur conscientia, clamoribus ejus aures obstruimus, eosque, quantum in nobis est, semovemus. Fur amovet lumen, quo scelus suum proditur: & latro, si posset, judicem suum obtruncaret. Ratio naturalis, atque conscientia sufficiunt, ut earum luce peccatum dignoscamus: rationem hanc procul avertimus; conscientiam delemus per ea omnia, quæ eamdem distinere possunt, ac nihil prætermittimus, ne illius clamor nostris auribus accedat. Quæruntur ludi, spectacula, convivia, cum Prophetæ jubant, nos cinere aspergi, & indui cilicio: nobismetipsis clanculum dicimus; manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. Mortis intuitus ad peccatorum nostrorum pœnitentiam nos deberet impellere; sed cum eam nobis objicit conscientia, ut timorem incutiat, illam procul avertimus iterando gaudia, & hoc pacto illius consilia evitamus. Sensim peccandi habitum contrahimus contra ipsum naturale lumen, propriamque conscientiam, & si quando involuntariæ quædam dubitationes, & secretæ objurgationes nostram voluptatem, affectumque perturbant, quin aures præbeamus, & eas ambiguitates extricare adnitamur, illas contemnimus, inanes scrupulos, ac imbecillitatem vocamus, eosque supprimimus, suffocamus: & scelus minorem in nobis horrorem ciet, ubi frequentius patratur. Mirandum igitur non est, si peccatores quidam conscientiam suam minime sentiunt: frustra enim loqueretur, ejusque increpationes in irritum cederent, quoniam contemni consueverunt. *Idem*.

Sæpe sua cuique conscientia interroganda est, ut nos illuminet, instruat, regat. Alios facile decipere possumus, cum illos in re dubia consulimus. Additur, imminuitur, tegitur, immutatur quæstionis status secundum ea studia, quibus agimur: ipsi etiam sese fallere possunt; at cuncta permitte conscientiæ tuæ, ipsa partem objecti cognoscit; audi ejus responsa; tuta quippe præbebit consilia, & eam

eam quæ tibi erit capessenda, aperiet viam. Operæ pretium est ab ea sæpius animæ nostræ statum scisitari; mirum enim profecto est, ut in ambiguitate nobismet placeamus, omnique vitæ nostræ spatio ignorare velimus, utrum in ea via simus, quę ad Cœlos, an quæ deducit ad inferos, utrum sub vitiorum, an virtutum jugo versemur. Una conscientia hanc nobis auferre incertitudinem potest, morali certitudine nos cum Deo in gratiam rediisse confirmans. *Idem*.

Conscientiæ lumini sequi debemus.

Quandoquidem conscientia Dei locum obtinet, legibus illius obtemperare, & motus, quos nobis inspirat, sequi debemus: Quandoquidem testis est, omnes actiones nostras inspiciens, pudore suffundi debemus, si quid agimus, quod nos dedecore afficiat; immo secretæ etiam cogitationes, quę in ipsis cordis nostri latebris fiunt, ubi divinæ legi adversantur, ruborem nobis injicere debent: Demum quandoquidem judex est de sorte nostra dijudicans, omnia conari fas est, ut illum nobis deliniamus. Hæc rebus in omnibus, in dubiis vero potissimum est consulenda: si enim ante quam agamus, illam consuleremus, pleraque crimina, quę committimus cæco affectuum impetu rapti, nequaquam committeremus. Per tempus liceret nobis primos sedare tumultus, quibus ultra præscriptos finesimpellimur; & conscientia nobis indefinenter indigitante, quid deceat, quid non, fieri non posset, ut crebro eam violaremus. *Idem*.

Verum est simplicium conscientiam plerumque meliorem esse, quam eorum, qui majoribus luminibus illustrati sunt; primi enim eas ignorant artes, quibus color vitiis linitur, ideoque numquam ab iis recedunt, quæ lumen evangelii ipsis præscribit, & fanius de officiis, statuque suo judicium ferunt. Felix simplicitas, quæ nos feliciter in Cœlum adducit, & non objicit animam nostram turbis, & sollicitudinibus, quas major scientia producit. Non ideo tamen generalis inferenda est argumentatio ex eo quod nonnulli suo lumine abutuntur; non enim sequitur, exiguum lumen, vel carceris obscuritatem solaribus radiis esse præferendam, eo quod scelesti quidam lumen suum in pravum usum convertunt. *Idem*.

De conscientiæ sopore.

Conscientiam, ubi decepta fuit, nonnumquam sopor invadit. Somnus in natura, virium, quas labor dissipavit, reparator est: curę, sollicitudines, affectus, ægritudines in sinu ejus quiescunt: verum maximo cum conscientiæ ipsius detrimento. Conscientia per negligentiam in aliquot peccata labitur: inde somno capitur, mox in securitatem transit, ac demum in certissimum interitum ruit, nisi Deus omnem gratiæ suæ vim ad illam liberandam impendat. Similis est in navi dormientibus, qui periculum, in quo versantur, non vident: neque ventorum æwientium strepitu, neque fluctuum impetu, neque navis agitatæ motu excitantur. Heu miseros! eo fortasse temporis momento, quo jucundis fruuntur somniis, ac portum se attingere arbitrantur, vel illidunt in scopulos vel in abyssum descendunt. O vivam sopitæ conscientiæ imaginem! fallacibus recreatur speciebus, eamque nec Dei minæ, nec proprię movent calamitates. *Idem*.

Voluptates pocula sunt soporifera conscientiam æque ac sensus impedientia. Illa oculos claudit, non videt amplius flagitia, & velut Issachar requiem bonam esse arbitratur. Minus conquerendum esset, si esset æterna; sed illam Deus suis suppliciis perturbat; mors illam interrumpit; & quemadmodum vox Archangeli de sepulcris eos omnes educet, qui illic quiescunt; hæc eadem vox conscientiam de tumulo, & cubili evocabit. Ipsa quoque in judicium prodibit contra eos, qui eidem soporem immiserent, & efficiet, ut brevia illa fictæ tranquillitatis momenta, quibus gavisi sunt, æternis rependant cruciatibus. Denique peccatores capiti suo substernunt cervical conflatum ex eorum locorum congerie quos ex Biblis conquisiverunt, qui gratiam, & misericordiam peccatoribus pollicentur; quin illud attendant, eos omnes scelerum horrorem supponere, & sinceram exposcere pœnitentiam, ubi fuerint patrata. *Idem*.

De Conscientiæ obduratione.

Conscientia post soporem induratur; quod maximum est felicitatis fastigium, ad quod impii contendunt. Contenti sunt, dummodo non audiant ultra secretum hunc testem, a quo accusantur, & formidabilem hunc judicem, a quo condemnantur; & locum habeant sperandi fore, ut eos numquam audient. Nihil prætermittunt, ut illi silentium indicant, & illius tumultus inhibeant; sed hoc plerumque non assequuntur, nisi longa peccatorum serie, quę simul coacervata conscientiam obruunt, ac prohibent, ne sese attollat. De scelere in scelus ruunt, iisque confuescunt; quod primum terrebat, ubi sæpe fuerit admissum, negotium ultra non facessit. Non desuere animæ cæcæ, quæ ob unicum oculorum conjectum, vel ob voculam minus honeste prolatam, rubore suffundebantur, quæ mox libidini mancipatę hanc sibi gloriæ verterunt, vel potius in hac vitæ suæ delicias collocarunt. *Idem*.

Hanc conscientiæ speciem cauteriatam S. Paulus appellat: quemadmodum enim carnes, aut nervi partis alicujus in humano corpore sensum amittunt, ubi adusti fuere: similiter conscientia, quæ ad minima peccata erubescit, cum gravia crebro committuntur, obduratur & nullum ferme dolorem sentit. Peccatum ignis est, cujus volucres flammę molestum aliquod vestigium sæpe relinquunt; nigredine inficiunt; dolorem gignunt, sed ubi pruna aliquandiu eidem adhæserit loco, omnem prorsus sensum avellit. Si vehementis alicujus tentationis vi in scelus aliquod labimur, conscientia labem aliquam contrahit, & hoc illius stimuli indigitant; verum si sæpe eadem iteratur culpa, interit conscientia, & sensus ita perfecte extinguitur, ut ultra non agat. *Idem*.

De falsa conscientiæ tranquillitate.

Donec indurata est conscientia nullo tumultu agitatur: omnes enim fatentur, quamdam malam esse conscientiam, quæ nihilominus tranquilla est: at quænam tranquillitas? melius dixerim, quæ tempestas? Quiescendum non est, cum sinu gestamus hostem dormientem; quovis momento somnus cessare potest; atque tunc majori, quam antea vi debacchabitur. Cum in conscientia peccatum latet, pax neque tuta esse potest, neque diuturna. Navis Jonæ aliquot horas fortasse felici cursu æquor araverat, non diu perstitit malacia, atque subito sæviens procella, non desæviit nisi postquam Propheta rebellis in mare projectus fuit. Cum peccato aliquandiu in vita felices esse possumus; at non absunt procella, & naufragium; quod effugere minime licet, nisi pondus, & peccatum, quod nobis inest, projiciamus. *Idem*.

Conscientia, cui non est explorata Domini voluntas, vix officium suum novit: non satis distinguit inter fas, & nefas; timet se omississe, quod ad salutem erat necessarium; angitur propter ea, quæ neque opinanti quidem excidunt; sollicitatur pro negligentia earum rerum, quæ sibi perficiendę erant; ubique reperit culpam; Dæmonis suggestiones vera peccata esse putat; atque hinc illi emanant mœrores, & dolores, quia non satis exprimi possunt.

Sæpe Deus in hac vita peccatores punit tortore conscientiæ.

Ad extremum usque corruptio procederet, si in inferno tantum Deus peccata punire expectaret, & in vita nihil funestum occurreret. Divina Sapientia atque justitia postulant, ut impiorum conscientia per intervalla expergiscatur, ut illos de extremi judicii, æternorumque ignium veritate persuadeat. Facile de his supplicis, quæ futurum nostris aufert oculis, dubitatum fuisset, & præsens tranquillitas pignus æternæ pacis fuisset. Sed interius hoc judicium, quod conscientia facit, & hæ præcones pœnæ, quas post se trahit peccatum; inferni scintillæ in hac etiam vita super improbos volitantes, eosque comburere incipientes, illum etiam invitum de pœnis æternis, de quibus antea dubitabat, certum efficiunt. Cæterum conscientia imagine futuri judicii, & alicujus pœnę sensu excitata majori vi expergiscitur, facilius vincula infringit, quibus vitio adherebat, & inevitabili coacta necessitate libentius pœnitentiam amplectitur. *Idem*.

Conscientia judex incorruptus.

Querit S. Chrysostomus, cur Deus adeo vigilantem judicem nobis posuerit, conscientiam videlicet. Judices alii corrumpuntur auro, assentationibus flectuntur, deterrentur minis, sed conscientia pro tribunali sedens nemini parcit. Illi pecuniam sponde, minas, blanditiasve adhibe, semper æquam sententiam feret, & reus se judice numquam absolvetur, quamvis a nullo accusetur. Numquam peccati obliviscitur, licet jampridem patratum fuerit; dum adhuc sceleris actus permanet, conticescit; tunc enim voluptate inebriatur; at statim asperis, vehementibusque increpationibus instat: hac in re a puerpera dissimilis; hęc enim partus doloribus dilaniatur, at postmodum gaudet; sed peccator, qui crimen parit, eo momento aliqua afficitur voluptate, at deinde summo dolore conficitur, donec conscientia, atque Deus fuerint placati. *Idem*.

Peccatorum

Peccator conscientiam obstupefacere adnititur, eique silentium indicere, cum nimis acriter loquitur. Modo illam dimittit in aliud tempus, ut olim Festus Sanctum Paulum, *audiemus te de hoc iterum*: modo se voluptatibus immergit, quæ illam molliunt, & vocem ejus infirmiorem efficiunt; modo maxima negotiorum turba distinetur, quæ animam adeo perfecte replet, ut conscientia nesciat, quo pervadat, & qua sibi viam inveniat: non secus ac in iis sacrificiis, quæ Idolo Moloc offerebantur, tubarum clangore, tympanorumque tinnitu magnus edebatur strepitus, ne parentum auribus accederent gemitus & ejulatus filiorum, qui cremabantur, ne excitata natura hujusmodi sacrificia perhorresceret. Impius, qui animam suam immolat dæmoni, occupationum suarum strepitu cor suum obstupefacere conatur, ac prohibere, ne sibi conscientia verum ipsius statum repræsentet, & ex illius intuitu, repleatur horrore. Sibi otium aufert: atque omnes sui corporis partes variis occupationibus distinet, ut omnem suimetipsius cognoscendi occasionem effugiat. *Idem*.

De voce, & silentio conscientiæ.

Stimuli sunt effectus peccati: sed in hac vita nequaquam individui sunt comites ejusdem. Cum relinquat aliquando quieris intervalla Deus conscientiis pavidis, nimis enim auctus dolor ad desperationem inducit, eo quia in reliquo vitæ spatio nonnullis eos stimulos suspendit Dominus, non ideo negandi sunt, nimis multi illos experti sunt, ac nulli fas est eos in dubium accersere. Non dicimus conscientiam semper loqui; satis est, si sæpe loquatur. Cum vehementes sunt affectus, conticescit, quippe clamores ipsius tunc essent inutiles; quemadmodum sermo seditiosam plebem sæpe magis exasperat, sed cum sedatur, vel infirmatur affectus, tunc illa recipit imperium suum, & si cui diuturniorem requiem relinquit, ad illius morem certissime redit, atque tunc temporis tumultus animam morbi vehementia infirmatam invenientes, eam opprimunt, eosque desperationis motus cient, quos humana solatia frænare non possunt. Demum si post vitam tantum loqui iterum incipit, tanto pejus hoc accidit peccatori: quia nulla superest amplius medicina. *Idem*.

Peccatoribus nihil magis formidandum est, quam mors, & infernus: hic enim scelerum suorum pœnę ipsis suendæ sunt. Attamen aliqui nonnumquam visi sunt vitæ mortem ac infernum anteferre doloribus, quibus propter conscientiæ suæ stimulos conficiebantur. Extremum profecto malum hoc esse, credendum est, quia rationem ita perturbat, vel finit eam credere, quod nihil imposterum æque terribile futurum sit, ac illud quod præsenti tempore patitur. Violenta quidem in Juda erat avaritia; illum enim coegit, ut Magistrum suum proderet; at Conscientiæ turba fuit violentior; ipsum enim impulit, ut acceptam pecuniam restitueret: tanta autem ea turba fuit, ut non aliam haberet spem, nisi in inferno, neque solatium aliquod, nisi cum dæmone. Quod solatium! Spes definit cum vita; mortem sibi festinans æternum perit; verum nihil eum deterret; jamjam adeo turbatus est, ut integrum illi non sit sua inire consilia; vel si illa init, ea statim rejicit; quia non illico suæ calamitati medentur; credit, nihil terribilius in ipso inferno inveniri eo tumultu, quo miserrime urgetur. *Idem*.

Conscientia ex affectibus cognoscitur.

Conscientia ex affectibus cognoscitur; licet difficillimum sit, æquam illius ideam sibi adstruere. Tempori similis est, quod quid esset, se satis nosse dicebat S. Augustinus, si a nemine quæreretur; at nescire quid esset, ajebat, si quis ab ipso illius definitionem expeteret. Theologi quidam credidere, habitum esse, qui paulatim in nobismetipsis efficitur; sed habitus amitti possunt, conscientia vero prorsus numquam amittitur. Ejicitur, sed ejicientem sequitur: renascitur, cum mortua creditur; & cum etiam de illa ne cogitamus quidem, tunc nos torquet, & angit. *Idem*.

Nullum tormentum gravius est conscientiæ, quæ noadum omnem timorem abjecit, stimulis, & angoribus, qui secreto nos torquent. Nullam sinunt requiem; illos proferre metuimus; quocumque eorum sensum gerimus. Externa remedia illos exasperant; & ad Deum converti debemus, ut illi molliantur. Frustra peccator, quem sua conscientia persequitur, pœnæ suæ aures nequaquam præcula, voluptates, negotia poterunt fortasse ad breve tempus aculeos removere, sed ut deinde altiora, gravioraque cordi vulnera inferant. Cogitur indefinenter videre scelus, quo laniatur, & satis est illud tantum dimittere, ut secum immitissimum carnificem gerat. Dei misericordia unicum perfugium est, ubi tranquillitatem valeat invenire; at donec vera pœnitentia non afficiatur, horrore, atque animi perturbatione conficietur. Cum amici aliquot horis illius tetram imaginationem recreaverint, cum communes mundi motus aliquandiu mentem ejus distraxerint ab ea cogitatione, qua premitur, ad se redire cogetur, ac per otium doloris sui amaritudinem degustare. *Liber, cui titulus, Remarques sur divers sujets de Religion, & de Morale*.

Bonæ conscientiæ solatium.

Virtus ad quælibet expedienda consilia tutissima via est, immotumque fulcrum contra fortunæ motus incertos æque, ac vehementes. Nemo calamitosus propter naturalem rerum humanarum inconstantiam dubitare potest, utrum virtutem amplectens meliorem susceperit causam, & in salutis via reperiatur. Invenit in se ipso solidarum earum voluptatum principium, quas in cor bona effundit Conscientia, & quæ rectitudinem, ac probitatem comitantur. Cum possidetur, quod majori in pretio est habendum, cæterorum jacturam passi facile solatium nanciscimur; saltem enim certi sumus, ea, quæ tenemus, iis, quæ amisimus, toto cœlo prestare. *Idem*.

Vos o peccatores accersit Deus, ut tristes, sævosque motus, quibus discruciamini, leniat. Abscondite, per me licet, supplicia vestra, ea non proferte, sed simulato oris habitu illa contegite. Esto, nihil intentatum relinquatis, ut amaras scelerum vestrorum cogitationes amoveatis, atque terribiles conscientiæ tumultus vos non afficiant, sed aculeos, qui vos confodiunt, sentitis; transeunt voluptates vestræ; solitudo vos obruit, valetudo infirmatur, vita fugit, flagitia vos fatigant, scelera augentur. Cuinam placere potest affectata persona, quam geritis? aliquid ne præter secretam infelicitatis vestræ cognitionem requiritur, ut ad amabilem Deum confugiatis, qui tandiu elata voce vos evocat, ut felices efficiat. *Idem Tomo 2*.

Dei lex sancta in se ab humanis affectibus corruptis fallacem efficit conscientiam.

Verum est; Dei Lex absolute considerata in seipsa, & in Deo, qui est ejusdem principium, simplex, & uniformis est; Lex est invariabilis, & immutabilis; Lex Sancta, & irreprehensibilis, uti loquitur Regius Propheta. Sed Dei lex ab homine extensa, ab homine explicata, secundum hominis spiritum conformata, denique ad hominis conscientiam redacta, tot varias sumit formas, quot sumit hominum capita; mutationi obnoxia invenitur æque ac homo illam observans, vel qui eam se observare profitetur, per naturalem inconstantiam mutabilis est: dicamne? fit etiam non solum imperfectioni, verum etiam corruptioni obnoxia, uti nos sumus, cum illa abutimur, per illam agere, & eamdem sequi existimantes. Hæc Dei Lex est, non diffiteor; sed hic eam hoc modo, ille alio interpretatur, & sensim nullum in nobis habet simplicitatis, atque uniformitatis characterem. Dei Lex est, sed pro variis statibus, in quibus versamur, eam hodie coarctamus, cras vero laxamus; hodie pressius ad litteram intelligendam ducimus, cras inflectendam paulisper esse censemus; ideoque in nobis nullam habet stabilitatem. Lex Dei est: sed inanibus ratiocinationibus eam nostris opinionibus nostrisque studiis accommodamus; & hac ratione facimus ut a sua sanctitate degeneret. *P. Bourdaloue in veris sermonibus. Serm. 1. Adv. serm. 4*.

Psalmista verba faciens de perniciosis erroribus, ac destabilibus opinionibus, quæ apud mortales percrebrescunt, & quibus peccatorum, impiorumque conscientiæ imbuuntur, ait peccatorem, & impium hos errores corde concipere, eosque in corde suo figere; & cor ipsorum fontem esse unde emanant, & in corde suo dicere consuevisse, quidquid aptum est ad se in peccato & impietate sua confirmandum: *Dixit in corde suo*. Ps. 49. Si rationem suam audivisset, hæc prorsus oppositum suasisset: Si fidem consuluisset, hæc cum ratione contentions respondisset illi; deciperis: lex est qua id prohibetur, quod tu fine metu conaris; tribunal supremum est; ubi secundum legem hanc judicaberis; Deus est; & inter attributa Dei Providentia essentiæ ejusdem ipsæ cæteris maxime intima est, & hujus Providentiæ pars est districta illa justitia, qua tuum scelus puniet. Hoc Religio simul, & ratio illi, quamvis impio persuasissent; sed quod cordi suo tantum credere voluit, cor ad ipsum fallendum

dum dispositum dixit illi in hoc, vel in illo casu rationem non adeo arctam illi obligationem injicere: fidem ipsius nimis immitem esse, si hucusque Dei ultionem provehere; & his omnibus suam imbuit conscientiam. *Idem.*

Conscientia corrupta sexcentos invenit pretextus, ut in peccato perseveret.

Ex omnibus affectibus notissimum, & vulgatissimum desumamus. Crimenosam Mundi affectionem fovemus, eamque cum conscientia conciliare cupimus: quid agimus? relinquendæ consuetudines sunt, abrumpendæ licentiæ, occasiones fugiendæ, quæ turpem, inordinatumque hunc affectum tuentur; statim ac corde hic fuerit dominatus, quot fictas, sed speciosas rationes suggerit, ut hac in relatius conscientiæ fines protendat; ut præcepti jugum excutiat, ut vim ejus imminuat; ut jus, licet apertissimum, in dubium vocet, ut in facto, licet manifesto, nequaquam conveniat, ut probet occasionem neque proximam esse, neque voluntariam, licet utrumque sit; ut inanibus prætextibus vim tribuat, ac ostendat se nullo modo ex illo, in quo malo est, emergere posse; ut colorem inducat pertinacissimis cunctationibus, quibus ex flagitiis suis nescit divelli. Jam vero cum hæc sit hominis indoles, ubi hinc suo urgetur affectu, inde vero, quid deceat, intelligit, vel potius, ubi cor ipsius jam, quid sibi faciendum, constituit, nonne miraculum habendum esset, si in hoc statu conscientiam puram servaret, puram inquam atque erroribus vacuam? *Idem.*

Vis stimulorum constantiæ.

Peccare, præterit; sed peccasse, numquam præterire potest. Cain sæva actus invidia fratrem occidit; plures deinde effluxerunt anni; sed cædes peracta malum est, quod illum in omnem torquebit æternitatem; hic vermis est, qui indefinenter cor ejus depascetur, ac nullam requiem illi relinquet. Cain procul secedit a loco, ubi sacinus suum patraverat; per saltus ac nemora vagatur; sed semper cum suo scelere permanet. Illum fratris cruor quocumque subsequitur; & in quibuscumque objectis, quæ oculis ipsius sese offerunt, cædem suam intuetur. Hac de causa ajebat David peccatum suum sibi ob oculos incessanter versari: *Peccatum meum contra me est semper.* Psal. 50. Numquam cessabit quominus menti meæ sese objiciat: præteriit dies, qua illud patravi; voluptas non viget amplius, illecebra evanuit; objectum, tentatio, omnia pertransiere; peccatum tantummodo superest: peccatum, quod indefinenter insurgit in me tamquam hostis, & persecutor; peccatum, quod, quocumque me vertam, nullam mihi requiem concedit: omnia mihi blandiuntur, amici, complicesque mei mihi assentantur, sed peccatum meum semper coram me est, & contra me. *P. de la Rue in Sermone Temporis.*

Animæ, quæ a recta virtutis via aberrare incipit, idem accidit, quod ægrotanti, qui ubi febris effervescere incipit, turbatur, angitur, affligitur, sed, prout vapores cerebrum occupant, quo magis vires illius infirmantur, eo magis querele ipsius imminuuntur, donec prorsus incaluerit; quia tunc natura vi morbi victa in speciem tranquillitate quadam perfrui videtur; ita ut, ubi lethali obruitur letargo, ita pacatus videatur, ac si profundo, suaviqueque somno reficeretur. Ita peccator in primis affectus inordinati furoribus turbatur, angitur; conscientiæ stimuli eum torquere non cessant; gratia simul, & ratio nihil intentatum relinquunt perniciosissimi salutis inimici progressum prohibituræ; & fieri nequit, quominus cor, quod intestini hujus belli veluti theatrum est, agitetur; sed quo magis affectus dominari incipit, certamen defervescit, & in hoc statu peccator quiescere videtur. Deus, cujus infinita est misericordia, & qui non vult mortem peccatoris, adhuc bonos sensus immittit, qui, si in rectum usum converterentur, ad cumulatissimam conversionem peccatorem impellere possent; sed expediret illis quodammodo hujusmodi carere gratiis, quam easdem recipere; efficiunt enim nocentiorem, qui illis abutitur, eique indignationis, & iræ thesaurum accumulant. *Essais de Sermons pro Dominica*, Quasi modo.

Fallacis conscientiæ status deplorabilis.

Deflemus nonnumquam infelicem peccatoris statum, qui insanis sese mancipavit affectibus, & quem sæva malorum habituum tyrannis peccati servum constituit. Illius ob miseriam ingemiscimus; de illius salute metuimus; at nonne longe calamitosior est illius animæ status, quam error seduxit? Peccator ille saltem se errare novit: ante oculos ipsius sceleris sui versatur imago, & majori cum cognitione desinquit; quamobrem minus incorrigibilis est. Cæterum vitii deformitas, virtutis decor, conscientiæ stimuli, judiciorum Dei timor sunt veluti totidem voces eumdem ad officium revocantes. At hoc ipsum dicendum nequaquam est de eo peccatore, qui errat, & errorem suum non agnoscit. Nulla huic superest spes; quemadmodum sine cognitione peccat, ita sine scrupulo, & sine conscientiæ stimulis peccat. Vermis, qui cor ejus corrodit, in corde illius videtur quiescere: & conscientia, quæ adeo salutaris est, cum exprobrat malum, seu in illo decepta sit, sive illum decipiat, eum in profunda tranquillitate relinquit. *Ex Oratione Academiæ Gallicæ oblatæ anno 1695.*

Dummodo externæ Religionis species aliquæ serventur, & nescio quis oris habitus ad virtutem compositus præseferatur, statim quilibet suum sibi conscientiæ systema effingit, quo potestas in salutis negotio tranquillus est. At ignoramusne, hæreticos quoque suum sibi systema proponere, & ritus quosdam præ nobis majori cum diligentia servare? Credimus tamen ipsos cum omnibus ritibus suis, & illa honestatis laude, quam jactant, in certum exitium præcipites ruere: neque injuria id credimus: at cuinam revelationi, cuinam Evangelio hæc nostra nititur certitudo, quam de salute nostra habere conamur? Sumus, inquies, in Religione vera: ipsi vero non item. Profecto nisi in iis, quæ ad salutem pertinent, falli gaudemus, utrum præstat, nihilne, vel fere nihil credere de iis, quæ facienda sunt, an nihil eorum facere, quę creduntur? *Pater Croiset in Recessu pro una singulorum mensum die.*

Quoddam aliquando conscientiæ systema nobis effingimus, quod maxime periculosum est.

Fallax conscientiæ Systema nobismet effingentes tranquille in maximis flagitiis versamur; & hic status eo magis metuendus est, quia stimuli pro tentationibus, salutaria consilia pro erroribus habentur, quibus semper nobismetipsis diligentissime cavemus. Malum periculosum est, & æger horret remedia, neque se illis indigere putat. Quænam salutis spes adest, ubi cor æque, & mens ægrotant? in iis, quæ ad conscientiam pertinent, nihil magis perniciosum est, quam illusiones, & illis frequentius nihil. *P. Croiset Tomo 2. Considerationum.*

Conscientia nostra nobis exprobrat flagitia.

Hæc synderesis, & hi conscientiæ stimuli, quibus peccator urgetur, plane probant, in ipso esse, at, eodem invito, semper futuram partem illius, quæ mori non poterit, & quæ numquam illi vel inter jucundissimas voluptates requiem permittet: secretos aculeos, quibus in vita sua torquetur, totidem fore veritatis hujus argumenta; impotentiam sedandi hosce stimulos præjudicium esse immortalitatis principii cujusdam reclamantis; secretam repugnantiam, vel inevitabilem curam, qua efficitur, ubi malum operatur, perspicuam esse principii ejusdem probationem: & interiorem hanc voluptatem, quæ virtutis exercitationem subsequitur, esse, ut Tertullianus ait, testimonium animæ naturaliter Christianæ, quæ Deum scelerum vindicem, & virtutis remuneratorem agnoscit. *Auctor Anonymus.*

SUPPLEMENTUM.

Conscientia, ejus stimuli, exprobrationes.

Conscientiæ stimuli sunt gratia Dei.

SImulac peccamus, in nobismetipsis experimur conscientiæ stimulos nobis peccatum nostrum exprobrantis. Hos autem stimulos Dei gratiam esse, ajo. Quid enim est gratia, & quomodo illam ignorant, qui quotidie gratiis cumulantur? Gratia, inquiunt Theologi, auxilium est, quod hominibus largitur Deus, ut agere, & meteri possint cœlestia; & si peccatores sunt, ut conversionem fuam valeant operari. Ita loquuntur Scholæ. Sed hæc omnia adamussim quadrant synderesi, videlicet stimulis conscientiæ, qui in nobis post scelus oboriuntur: certum quippe est, Deum esse illorum auctorem, hunc propter amorem nostri in nobis illos ciere, & iisdem uti ad nos convertendos; unde argumentor stimulis hisce omnes inesse verę gratię qualitates. Deum illorum esse principium, nihil hoc est apertius; quandoquidem hoc passim docet Scriptura. Utique ego, Deus ait peccatorem quemdam allocutus, ipse ego tibi exprobrabo magnitudinem sceleris tui; cum hoc patrato turbabitur conscientia tua. Ne succensens alteri, nisi mihi, neque alibi quæras, unde hæc perturbatio. Centies tentatione victus, tibimetipsi ignaviam

viam tuam dissimulare quærebas: avertebas oculos ne videres peccatum tuum; & credebas me quoque taliter operaturum, tibique consensurum. Sed falleris. Ego quippe Dominus, ac Deus tuus semper me profitebor accusatorem tuum, nec umquam me lædes, quo minus statim, te invito, contra faciem tuam scelus tuum, omnemque sceleris horrorem constituam. *Arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Videtisne Christiani, quomodo Deus est præcipuus auctor stimulorum conscientiæ? Sed qua de causa eos operatur in nobis? Jam dixi: propter amorem nostri, per effectum bonitatis suæ & misericordiæ suæ effusionem. Nonne hoc ipse testatur? *Ego, quos amo arguo*: & illos arguens diligo. *P. Bourdaloue in Dominicali.*

Psalm. 49.

Apocal. 3.

Mirabilis modus, quo hæc gratia producitur.

Inter cæteras gratias Conscientiæ stimulus maxime admirabilis est, si cogitetur modus, quo ille producitur: In quo igitur situm est miraculum istud? In hoc, quod peccatum hominis suapte natura adeo oppositum gratiis Dei tamen his originem tribuit. Si enim serio animum adverteritis, peccati stimulus per ipsum peccatum gignitur; & aliunde dubitari non potest, quominus hic stimulus sit gratia, quam S. Chrysostomus considerans exclamat; Quam admirabilis, Domine, in consilis suis est misericordia tua! quam potens in operationibus suis, quam sapiens in omni conversionis hominum œconomia! Operaris in nobis gratiæ miracula, ut nos salvos facias eo ipso temporis momento, quo scelus nostrum te cogere deberet, ut nos punituris miracula faceres justitiæ. Assumis enim peccatum a nobis commissum, ut inde exprimas gratiam, quæ nos exprobat eo ipso dum patravimus: hoc ureris, quod nos reos effecit, ut ipse nos justifices, & hoc, quod nobis mortem pepererat, ut revoces ad vitam. *Idem.*

Matth. 14.

Peccator arrogans, & induratus nequicquam obstruit os illis, qui ipsum reprehendere deberent in pacatissima nocte, cum sæpe intemperantia sua expergefactus audit vocem ex imo corde, clamorem perterritæ conscientiæ incessanter clamantis: Quandonam hoc improbum vitæ genus cessabit? Non horres vitia tua, injustitias, impietatem, scandala tua? Non times funestam mortem, & divinæ justitiæ severitatem? Heu miser, sacrilege, luxuriose! Heu mulier improba, superba, impudica, adultera! Nihil sedare potest has cruentas lancinatæ conscientiæ exprobrationes. Sed quinam erit hic vermis corrodens in Inferno, qui Reprobos in æternum torquebit, & numquam morietur? Potui, & non feci; gloriam amisi, cum illam mihi poteram comparare; ego ipse unus fum cladis auctor meæ. Heu fratres! ne hic conscientiæ vermis inutiliter cruciet in hac vita, ne illum experiamur in altera. Dociles nosmet præbeamus huic monitori secreto, donec illius redargutiones esse possunt nobis salutares. *De la Chetardie in quadam ex Homiliis.*

Peccatorem ipsa torquet conscientia.

Ecclesiæ Patres nobis exhibent conscientiam tamquam tribunal, in quo ipsa actor est, testis, judex, carnifex, supplicium, & reus. Quis dolor est, cum ab amico, ab altero animæ nostræ dimidio accusamur? Peccator ipse tenetur seipsum accusare, idque cum acrimonia, & amaritudine. S. Joannes Chrysostomus inquit; *Conscientia acerba, & amarulenta accusatrix.* Quis mœror, cum, postquam irrito conatu scelus nostrum celare summus adnisi, nosmet jam convictos, ac omni persugio carentes invenimus? Proprii peccatoris oculi contra illum testantur: *Nullus molestior oculus suo cujusque*, S. Bernardus inquit. Quis dolor, cum Judex nullum præbet miserationis indicium! Peccator seipsum damnans summam adhibet severitatem: *Nullum severius judicium quam domesticum*, S. Ambrosius ait. Quænam tristitia non posse sententiæ contra nos latæ lenimentum aliquod invenire? Peccator, idem S. Pater inquit, seipsum torquet eadem severitate, qua seipsum judicat: *Unusquisque animum suum severum judicem . . . & vindicem criminis habet.* Quis labor, dum unum non sufficit supplicium, ac vellent, ut omnia simul perferemus! Peccator ipse semet infinito tormentorum genere obruit. Hæc S. Joannis Chrysostomi sententia est: *Peccator post factinus ambulat, suspiciens innumerabiles pœnas.* Juxta Spiritus Sancti, Sanctorumque Doctorum locutiones sua illum conscientia, pungit, percutit, mordet, lancinat, rodit, conterit, exasperat, occidit. Vestram appello experientiam; quomodo vos cruciant conscientiæ vestræ

Homilia 32. de verbis Isaiæ.

De Consideratione. l. 5.

L. 7. ep. 47.

Ibidem.

Houdry Bibl. Tom. I.

Statim ac peccator scelus commisit, testis interior illum exprobrat.

stimuli, cum, licet illa clamaret, suosque clamores ingeminaret, cupiditatibus vestris brutorum more obsecuti fuistis &c. *P. la Pesse, Sermone de Conscientiæ stimulis.*

Simulac peccatum patratum est, interior stimulus quidem, qui est quidam divinæ justitiæ minister, conscientiam invadit. Hic est veluti spina, numquam cessans, quin pungat; velut vermis, qui illam semper depascitur; intellectus enim habet actus, qui voluntatem præcedunt, & hi repræsentant illi, quid faciendum sit, quidve fugiendum, bonum scilicet, & malum. Alii etiam sequuntur illam. Si voluntas bonum amplectitur, illam consolatur, illi blanditur, ut ita dicam, atque exhilarat; sin autem cedit in malum, eamdem accusat, perturbat, & angit, & ex duobus hisce actibus facile dignoscitur confusio impiorum in consiliorum suorum varietate. Etenim ante voluptatum suarum perfruitionem inveniunt conscientiam, quæ noxiis illorum consiliis adversatur. Huic silentium indicere nequeunt; hæc vox est S. Joannis jugiter Herodi clamitans: *Non licet*: Hoc vetitum est; hoc legi divinæ adversatur; & hæc contradictio prohibet facilitatem committendi peccatum. Quod si hos stimulos negligis, ut quæsitis voluptatibus perfruaris, frustra post earum perfruitionem impunem te abiturum opinaris: tuum enim crimen simul est supplicium tuum. Idem tibi accidet, quod Herodi, qui licet S. Joannem sustulisset, cædes illius fuit quidem ab assentatoribus commendata; sed numquam audiit verba fieri de miraculosa Sancti hujus Præcursoris vita, quin in imo corde gravissimis sceleris sui stimulis lancinatetur. *P. Gibieu.*

Fructus, quem percipiunt illi, quorum conscientia pura est in hora mortis.

Illi, quorum pura conscientia est, maximum inde referunt fructum, qui illos intra hujus vitæ anguftias consolatur, qui eos cogit, ut æquo animo sustineant hominum persecutiones, qui illos hilares, pacatosque efficit in beatæ mutationis in ipsis tandem perficiendę expectatione, qui efficit, ut præsentes contemnant adversitates, ut præteritarum obliviscantur, bonis persimiles Israelitis, qui non reminiscebantur malorum, quæ ab Ægyptiis pertulerant, nisi ut ferventius semet ad promissæ Telluris acquisitionem inflammarent; vel illis, qui procella jactati, & furentis elementi inconstantię expositi propitium expetunt ventum, amatam requirunt patriam, ubi per otium fruerentur voluptate, quam summam obtinent, ubi vident se ex erroribus suis emersisse, & periculis sibi impendentibus se esse defunctos. Talis est conditio illius, qui nullis conscientiæ stimulis torquetur, nec habet, quod exprobret sibi. *Ex Moralibus Sermonibus. Tomo 1.*

Quem fundatus est peccatoris status non sententiis malum suum & stimulos conscientiæ suæ.

Quantumvis mala ducatur vita, quantumvis alte in omnium vitiorum colluvie demersus sis, nullusne tibi labor sustinendus est, ne Evangelicas veritates credas? Nihilne tibi stat aculeatos conscientiæ stimulos retundere? Retundine ita possunt, ut non ultra revertantur? Sentirene potes annos tuos fluere, & crines canescere, quin ex te ipso quæras, quo itur, vel ubi cadendum erit? *Conscientia peccati formidinis mater*, S. Joannes Chrysostomus inquit. Commune est timere, postquam peccatum fuit; & fieri nequit ut voti sit compos, qui timet eo quod male vixit. Esto brutalis vita celet ad tempus terribilia objecta, quæ malorum æternitas nobis repræsentat; per intervalla excitatur ratio, & quibusdam momentis ratio apparet. Hinc videre necesse est, quod turbat, & invitos hoc videre necesse est. Quæ autem voluptas esse potest illa, quæ gustari minime potest, quin homo sese in brutorum numerum consiciat, ante quorum oculos præsens dumtaxat versatur? Invidendumne est huic statui? Invidendumne est huic tanto major est peccatoris calamitas, si hic hujus nullum habet sensum? *P. La Pesse.*

In Ps. 50.

Status mortis, in quo peccator est, omnem illi metum auferit.

Si anima Christiani inter flagitia viventis non esset in statu mortis, fierine posset, ut quietis momentum gustaret? Scit, se esse in dæmonis potestate, se in singula momenta mori posse, infernum patere ad illum deglutiendum, fortasse nullas sibi efficaces gratias superesse; tamen sine metu, ac sollicitudine gaudet tranquille voluptatibus, quas novit causam esse infortunii sui. Hę cognitiones, quas illi invito tribuit fides, permanent sine actione, & sine effectu. Hę illud non turbant. Agit, loquitur, tamquam nihil inde sibi faciendum esset, nisi in hac vita gaudendum, & in altera nihil pertimescendum. *Ex specimineibus Etbnicorum.*

Funestus status peccatoris, quem conscientiæ vermis corrodit,

Quinam deplorabilior status illo peccatoris, qui conscientiæ suæ latratibus torquetur? Quocumque adeat, quocumque se recipiat, semper ante oculos gerit imaginem sceleris sui effundentem amaritudinem super omnes voluptates: *Peccatum meum contra me est semper*. Conscientia terribilis judex est, ubicui nobis jugiter respondendum est, qui nos, ubicumque simus persequitur, nos acculat, nos damnat. Ubique attollit vocem suam, inter negotiorum impedimenta, æque ac inter solitudinem; inter profana oblectamenta æque ac inter ascetica exercitationes. Hæc ultima est cogitatio, quæ peccatorem relinquat, & prima, quæ sese illi offerat. Nocte ipsa, licet requiei destinata, non vacat ille hujusmodi sollicitudinibus, conscientia jugiter oculis ejus obsiciente & criminis enormitatem, & pœnam, quæ illum manet in altera vita. *Ipsa nos circumit, obturbat, laniat, flagellat; & domi, & foris, & in mensa, & in templo; dormientem, & surgentem adoritur &c.* Hanc conscientiæ vocem Adam sine terrore audire non potuit post culpam: *Audivi vocem tuam, & timui*. Hæc eadem conscientiæ vox adeo turbabat, & agitabat Cain, ut ubique criminis sui vindicem pœnam se invenire posse putaret. *Christianæ Considerationes*.

S. Chrysostomus.

Genes. 3.

Conscientiæ silentium terribilius est clamore ejusdem.

Si conscientiæ vox adeo terribilis est, ejus silentium longe magis metuendum est, quia indicium est reprobationis; in eo quippe statu nulla dari poterit conversio. Nihil tunc in peccatoris animo impressionem gignere potest; nihil eum movet, nihil afficit. Veritates, quæ præ cæteris maxime terribiles sunt, quæ solæ illum convertere possent, non conferunt ultra nisi ad illum indurandum. Ad extremum hoc tamquam per gradus pervenitur. Primum conscientiæ stimulos animus advertit; mox tamquam inanes scrupuli ducuntur; nobismet persuademus ea, quæ passim fieri videntur, non admodum esse criminosa: denique paulatim omnes hosce stimulos suffocamus. Sed conscientia, quæ diu vivimus tacet quasi intermortua, in morte peccatoris excitatur, & terribilius, quam antea clamat, revocans in morientis memoriam omnia vitæ anteactæ facinora, quorum copia, enormitas, circumstantiæ illum ad desperationem adigunt, suadentque, nullam amplius superesse misericordiam, quam expectet a Deo cum omni justitiæ suæ severitate debitas pœnas jam jam expetituro: *Peccator videbit, & irascetur: Dentibus suis fremet, & tabescet*. *Ibidem*.

Psal. 111.

Peccatori videndum est utrum conscientia sua clamet, an silet.

In utro horum statuum conscientia vestra versatur? Clamatne, an tacet? necesse quippe est, ut sit in alterutro. Cum prope est, ut Deum lædatis, auditisne intra vosmetipios vocem dicentem, ut olim S. Joannes Herodi: *Non licet?* Hoc vetat Deus. Si ultro in hac cogitatione persistitis; si pravum habetis colloquium; si quid agitis auctore animi ægritudine, qua turbamini; si impudicum legitis libellum; jam jam Dei gratiam amittitis, illius indignationis objectum evaditis, vosque periculo objicitis, ut in æternum sitis victima justitiæ illius in inferno. Numquid hosce stimulos suffocare adnisi estis, ut audacius peccaretis? Si adhuc vestra loquitur conscientia, illam audite; argumento est, vos nondum fuisse derelictos a Deo. Sed si illam abnuitis audire, jam jam callum ducitis, & reprobationis vestræ cumulum additis. Si enim conscientiam vestram non auditis amplius: quem audietis? Et si nullum auditis, quomodo convertemini? *Si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. *Ibidem*.

Psalm. 95

Quam miser sit status peccatoris, qui credit se perfecta pace frui, cum nullis amplius stimulis agitur.

Heu! Quam parum cogitatur, & quam facile homines in suis judiciis falluntur. Credunt se beatos, cum conscientiæ suæ stimulos retundere valuerunt; putant, nihil sibi esse metuendum, quia verbum non addit conscientia; quæ imo res terrorem incutere debet. Numquid fortasse in supplicium permisit Deus, ut nostra non amplius nos exprobret conscientia? Quantumvis rebelles gratiæ tuæ fuimus, Domine, non statim ideo in nos animadverte pœna adeo terribili, quæ esset nostri interitus causa. Excita potius in animabus nostris salutares turbas, quæ amaritudine adspergentes omnia, quæ nos fascinant, oblectamenta, attentiores nos præbeant vocibus conscientiæ clamantis. Si jam tam miseri sumus, ut salutarem vocem hanc jugulare velimus: fac ut altius clamet, jugiter nobis scelerum nostrorum enormitatem objiciens, atque æternitatem suppliciorum, quibus plectis peccatores in inferis. Cupiditas, & fallacia mundi placita, quæ me hactenus fefellerunt, & quæ imperiosius in cor meum dominatura fallacem subrogarunt conscientiam illi, quam mihi tribuisti, & quam illa in præsentiarum jugularunt, omnes exerent conatus suos, ut me proiciant rursus in miserum statum, ubi nimis diu versatus sum. Redde mihi, Domine, illam conscientiæ religionem, quæ olim mihi erat, antequam me manciparem inconditis cordis mei desideriis, & quæ efficiebat, ut ad solam peccati umbram trepidarem. Potissimum vero me tuere adversus funestum hoc conscientiæ silentium, quod me certissime ad finalem impœnitentiam, æternamque damnationem adduceret. *Ibid.*

Habemus in nobismetipsis testem irreprehensibilem actuum nostrorum.

Gerimus in imo corde secretum instinctum, qui nos obstupefacit, qui terrificis nos replet imaginibus, ubi peccaturi sumus; qui nos turbat, & agitat, ubi peccavimus. Nihil satis efficax est, ut natum cum homine sensum revellat, & qui homo ipse est; semperque vitium crudelibus istis sollicitudinibus erit ultio virtutis. Ne tamen nosmetipsos decipiamus; si sensus hic adeo profundus, & acer tuetur animam a portentosa insensibilitate, saltem per negligentiam nostram laxatur; & quidquid acrimoniæ, ac vehementiæ in eo est, nostra extinguitur negligentia. *Sermo quartus Academiæ anni 1701.*

Deus per misericordiam suam efficit, ut argumenta amaritudinis nostris voluptatibus per conscientiæ stimulos.

Peccator potiori jure, quam olim Job potest Deo hæc verba dicere: *Scribis contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ*. Non cessas, Domine, insculpere in conscientia mea causas amaritudinis contra me; videris velle me conficere memoria peccatorum adolescentiæ meæ. Necto teneras necessitudines, ut jucundius fluant dies mei: curo semper novam aliquam alere affectionem, quæ me occupet. *Scribis*, & hoc ipso tempore scribis in corde meo meam damnationem. Me immergo in mundi tumultus, in impedimenta negotiorum, in motus societatum: *Scribis*, & mihi amarissimos præpatas stimulos. Voluptatis ergo itinera ingredior; me aleæ, & comportationibus totum impendo: *Scribis*; mihimet soli trador in solitudine; invenio te in penetralibus animæ meæ descripsisse vivam imaginem iniquitatis meæ. Eo feror, quo me voluptas advocat; sexcenta verso consilia, ut animum a terrore tuorum judiciorum avertam: *Scribis*; frustra delere conor imaginem peccatorum meorum, tu vero illam perspicuis coloribus illinis, qui mihi invito illum semper ob oculos statuunt. Sequor lædere te; *Scribis*; tu vero sequeris scribere stylo amarissimo scelera mea. Tandem mori nolo, Deus mi, quin prius egerim pœnitentiam; sed adhuc parum quietis donec anni juventutis meæ prætereant: *Scribis*: semper manu tenes calamum, ut scribas peccata mea, & me cogas, ut haud cunctanter agam pœnitentiam. Quoniam ita sum audax, ut dubitare, & argumentari velim de veritatibus Religionis, fine, me tranquille versari in periculo, quod subire gestio. *Scribis*; non possum ferre turbam, terroremque: sentio animam meam a te nova repleri amaritudine. *Ex Sermone Patris la Pesse. Tomo 3.*

Scribis, scribis contra me amaritudines. Eodem tempore, quo mihi occurrit hæc adeo amabilis persona; dicis hanc esse objectum ultionis tuæ, & ministrum Dæmonis, ut me præcipitem det in infernum; dum ea fruor lætitia, quam injustum lucrum exciverat in me, mihi in mentem revocas irrevocabilem illam sententiam, quam es laturus in me. Saltem, Deus meus, remitte mihi dolorem, quo propter adolescentiæ meæ peccata conficior: *Sed consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ*. Quia nondum lacrymis meis delevi vetera peccata, in singula momenta illorum mihi proponis imaginem, ut dolore contabescam. Numquam pacata conscientia, numquam voluptate pura, numquam serena die, nullo unquam doloris lenimento fruar. *Scribis contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ*. Ex tormentis vestris proficite, Auditores, agite pœnitentiam, cum Deo in gratiam revertimini, peccatum a vobis dolore vestro femovete. Ne inutiliter adeo acerbam pœnam patiamini; Judicis vestri misericordia effundit in anima vestra amaritudinem, ut cupiatis, ac mereamini delicias gratiæ suæ, & suæ dilectionis. *Sermo Patris la Pesse. Tomo 3.*

Deus intrinsecus exprobrat peccatoris iniquitates ejus.

Deus intrinsecus peccatoris alloquitur; non cessat exprobrare eidem ejus scelera, impietatem, modicum fidei, licentiam. Loquitur Deus per conscientiæ stimulos, per extremi judicii terrorem, per mortis metum, per funestos casus, ac lethales perturbationes. Loquitur Deus per Oratores Sacros, per

per ascetico libellos, per motus pios, per perfunctoria conversionis desideria, per sacros afflatus, qui gratiæ sermo est. Denique loquitur Deus per ærumnas, & morbos, non secus ac per prosperos eventus; & nos omnibus hisce vocibus duri sumus, omnique sensu caremus? *Ego vado*. Deus a nobis recedit, tacet, voces omnes post quamdam resistentiæ continuationem, post multiplicem quemdam gratiarum, & inspirationum abusum, obmutescunt; & si post extremas hasce minas loquitur Deus, ideo loquitur, ut obstinatis peccatoribus prædicat, illos in peccato, finaliqueimpœnitentia esse morituros. Et nemo est, Salvator addit loquens ad Judæos, qui ex miserrimo statu hoc vos educere valeat, ac eo, quo ego vado, vos possit adducere. *P. Croiset in Asceticis exercitationibus Tomo 2.*

De bona malique conscientia.

Virtus, & vitium fere eodem utuntur sermone, ac nos ipsi in hoc fallimur aliquando. Nihil melius bonam simulat conscientiam, quam fallax; religionis causæ, rationes pietatis, prætextus charitatis, & zeli, omnia usurpantur ad tranquillitatem afferendam, ad fucum faciendum, ad seducendum. Quot mortales cupiditate moventur, donec se virtute dumtaxat agi arbitrantur. Quot cor, atque conscientiam suam ludificantur? Ubi cordis corruptio mentem pervasit, statim conscientia pervertitur. Quo majori quis pollet ingenio, hujus illusio eo incurabilior est; error nunquam perniciosior est, quam cum effectus est improbitatis cordis, & perversitatis spiritus. Cur adeo solertes, industriique in nostro simus interitu? Cur non agamus recte, ac simpliciter, ubi præsertim agitur de salute? Numquid cupiditas quantumvis dissimulata, quamcumque personam gerat, Deum fallere potest? Licet nobis ad arbitrium fucum faciamus, Deo numquam verba dabimus. *P. Croiset in Asceticis Exercitationibus Tomo 3.*

Quam agitetur peccator stimulis conscientiæ suæ.

Quomodonam peccator, cui aliquid reliquum est conscientiæ, dies, noctesque traducit. Quam crudelibus turbis, ac sollicitudinibus uritur! Quam terribilibus somniis luditur! Claudit ne oculos, ut dormiat, postremum illud, quod videt, est scelus suum. Aperit oculos, ut vigilet; primum illud objectum, quod occurrit vigilanti, est crimen suum. Somnus illius interrumpitur noctu; ecce statim sese illi offert gravis illa injustitia, horribile hoc adulterium. Si domesticæ rei, negotiisque suis vacat, si agit magistratus alicujus obiturus officia, injustitia, & adulterium ab eo non recedunt; velut si quis laboraret ex cancro, deberet semper illius turpitudinem, putorem, erubescentiam, totumque suæ infirmitatis horrorem pati. Patri magnum consolationis esset argumentum intueri se amabili familia circumseptum, pueris formosis, modestis, bonarum artium, & partium stipatum. Pro nihilo duceret graves pœnas, quas in eorum institutione pertulit: sed scelerum suorum cura, atque commercium eripit illi gaudium, & gravi eum mœrore perfundit, & obruit. Hoc ipsum crimen, quod tanta sedulitate molitus est, quod serio, & cunctanter meditatus est, & tanta festinatione executus, ipsum & mundo, & sibi odibilem facit: Uxor, filii, amici, domestici post illum ferre debebunt sexcentos contemptus, & contumelias. Dulcissima esset huic matri voluptas dilectam intueri progeniem, quæ valeat coras illius, parcitatem, ac vota sustinere; sed criminosum hoc vinculum non finit, ut animum advertat ad effectus hujus misericordiæ, quæ tot crimina tot beneficiis rependit. Peccatum, quod in causa fuit, ut suimet ipsius oblivisceretur, erat fors, lepos, necessitudo, infirmitas, gratificandi studium: Factum est turpe monstrum, quod illam urget, ut se præcipitem det, ut se aquis prefocet, ut se pugione confodiat; & viri virtus, filiorum innocentia, famulorum fidelitas, illam in singula exprobrant momenta, dicuntque: Quid hoc rei est? *Sermo P. la Pesse. Tom. 3.*

Conscientia peccatoris est adversaria, ut profit.

Conscientia dicitur adversarius noster in morali sensu, quem illi tribuunt Sancti Doctores, non quod illa nos oderit, tunc enim esset inimicus; sed quod adversatur inconditis studiis nostris, & erga nos fungitur munere, quo Angelus olim erga Balaam imprudentem: *Ego veni, ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihique contraria*. Adversarius iste modo vult nos a malo deterrere, modo in bonum impellere. In hujusmodi variis occasionibus æque noster est adversarius; nam semper in alterutro nobis adversatur. Verum haccine sulla esset causa, propter quam illam odisse deberemus? Anne contra, propter quam magis magisque deberemus amare? *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudolentia oscula odientis*. Inimicus, qui nobis blanditur, cupiditas est; illum odisse non possumus; Amicus, qui nos corripit, est conscientia; hunc non satis amare possumus. Si volumus illam cessare quominus adversetur nobis, illi conemur satisfacere, ea, quæ juste petit, tribuendo. E contra vero inimicum affligamus, omnia cupiditati negando: *Et affige inimicum*. Conscientia nostra in nobis habet jura, quæ in discrimen nequeunt revocari: hodierna die illi satis facili negotio satisfacere possumus; accepto hoc tempore utamur: alioquin tempus erit, quo omne debitum nobis ad extremum quadrantem erit dissolvendum. De hac veritate cur nobis persuasum non est? ne ipsi quidem adeo frequenter æquissimas, atque urgentissimas conscientiæ nostræ sollicitationes non contemneremus. *P. Segneri in Med.*

Prov. 27.

Eccli. 46.

Nobis cito consentiendum est cum hoc adversario, abstinendo a malo, a quo ipsa nos conscientia detorquet, & faciendo bonum, ad quod nos eadem impellit. Hæc consensio non diu differenda est: *Esto consentiens cito*. Non jubemur uno ictu id facere; quippe res plerumque deliberationem requirunt; sed cito facere ne tempus teratmus antequam concludamus. Et sane accidere potest ut cum adversario nostro fere ad extremum viæ spatium pervenerimus, & hæc via est mortalis hæc vita, in qua David Deum obtestabatur, ut suos gressus diriget: *Dirige in conspectu tuo viam meam*. Conscientia, quæ noster est adversarius, numquam recedit a nobis toto itineris spatio. Sed quid accidet nobis, si hoc tempore cum illa non consenserimus? Ubi finis accesserit, non erit amplius adversarius nobiscum agens amice, & quærens pacem cum adversario conciliare; inflexibilis erit accusator, qui omni utetur jure suo. Numquid hic adversarius modo aliquam habet cum vobis controversiam? Num in imo corde aliquid petit, cui a vobis nondum satisfactum fuit? Aliquod pietatis opus, aliquam imminutionem commodorum nostrorum nimia cura conquisitorum? Quodcumque hoc sit, *Esto consentiens cito*, donec versaris in via cum illo; in fine quippe itineris, in mortis momento, nullus erit amplius sermo de reconciliatione. Frustra concupisces te oblationes ejus non rejicisse, ille nihil cedet; jura sua valere jubebit, omnesque rationes suas singillatim exponet. Hoc lumen est, quod palam profert quidquid damnatum est. *Idem ibidem*.

Conscientia tiæ consentiendum illico est.

Matth. 5.

Psal. 5.

Necesse est cum conscientia consentire.

Satis superque expertus scio, Domine, conscientiam meam esse adversarium meum, propter ipsius sollicitationes, exprobrationes, & minas. Væ mihi! Jura illius in dubium revocari non possunt, & nihil est, quod justis interrogationibus illius possit responderi. Necesse igitur est, ut illi satisfaciam, & revera hoc interest mea. Etenim quid illa tandem petit a me, nisi ut prava studia mea coerceam, ut sim qualis esse debeo, ut mihi finem me dignum proponam, ut vera bona conquiram? Hodie me accusat conscientia, sed omnia inter illam, & me aguntur, & transiguntur; sibi vult satisfieri, perdere autem me non vult. Expectabo ne sententiam, quam certissime aliquando contra me obtentura est, & quam ad extremum usque apicem exequi debebo? Testimonium illius repudiari non poterit, quo inde subsequetur sententia, non poterit revocari: portio mea non poterit tunc aliud esse quam teterrimus carcer, unde non egrediar nisi ad extremum usque quadrantem æs conflatum dissolvam. Illic nulla mihi speranda erit remissio, nullum supplicii mei lenimentum. Verum si carcer ipse esset infernus, omnibus rebus exuar, ideoque omnino solvendo non ero. Cum ergo ibi damnatus ero, donec satisfecero, ibi in æternum damnatus ero. Ex hoc ipso temporis momento, Domine, uti volo salutari monito, quod tribuisti mihi, ut videlicet cito cum mea conscientia consentiam, & pactum, quod cum eadem ferire volo, hoc est, ut quidquid illa mihi proposuerit faciendum, cæc illi subscribam, & exequar. *In Specimine Sermonum*.

Conscientia lex est interior simulque pœnæ legis perfidæ.

Conscientia, vetus quidam Auctor ait, lex est prohibens scelus antequam committatur, simulque pœna est illud puniens, postquam fuerit commissum: *Ante crimen, præceptum est; post peccatum est flagellum*. Hæc Dei ipsius vox est in imo animarum nostrarum loquentis; secretus Prædicator est, nobis repræsentans honorem peccati, & pœnas illud subsecuturas. Cum enim Deus hominem creaverit, ut in viis justitiæ ambularet, in singulorum animabus insculpsit notas quasdam nitentes, quæ inter igno-

ignorantiæ nostræ tenebras nobis ostendunt viam ingrediendam, ut ad beatam felicitatem perveniamus secundum illa Prophetæ verba: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Interiores hi radii, infusæ hæ boni, malique cognitiones; hæc prima disciplinæ naturalis principia, eadem sunt apud omnes terrarum populos. Nam licet differant inter se Religiones, fundamentum, in quo sita est hæc Religionum varietas, idem est, ac apud Christianos; & si tot absurda, necnon tot oppositiones inter varias religiones occurrunt; amoris proprii corruptio variavit, ut ita dicam, diversos hosce cultus; rationi incumbentes. *Specimina Sermonum in dies Dominicas post Pentecosten, Sermone 13.*

Psal. 4.

Inevitabile nobis imminens malum, nisi cum nostra conscientia consenserimus, hoc est, quod in morte tradet nos Judici, qui est JESUS CHRISTUS. Illa nos arcesset, diem nobis dicet, & constituet Reos pro Tribunali ejus; ipsa contra nos actoris, atque testis obibit officia; ipsa nos simul accusabit, & invictis rationibus evincet; simulque secundum illius testimonia, & probationes judicabimur. Sed dubitare non possumus, quominus ex hoc judicio relatura sit sententiam sibi favorabilem: quippe testatur Evangelium nos propter illius testimonium tradendos esse tortoribus, & trudendos in carcerem. Eo igitur momento, quo conscientia contra nos tulerit testimonium, sine ulla provocationis spe, condemnabimur, ac trademur in æternum Angelis divinæ justitiæ ministris. Quænam esset dementia nolle in præsentiarum consentire cum adversario, qui aliquando ante JESU CHRISTI tribunal adeo terribilis nobis futurus est? *Esto consentiens adversario tuo cito ... ne forte tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro, & in carcerem mittaris.* Carceris nostri pœna non est ad statum tempus duratura; toto cœlo superabit, quidquid nobis statura fuisset consensio cum adversario, cum adhuc res erat in nostra potestate. Adhuc tempus est; sed hoc quamprimum aufugiet; haud cunctanter eodem utamur, si sapimus: *Esto consentiens adversario tuo cito, P. Segneri in Meditationibus.*

Conscientia mortis momento tradet ju dici peccatorem.

Matth. 5.

Explorata, atque comperta nostræ conscientiæ auctoritate apud supremi Judicis tribunal, nemo est, qui illius non expectet suffragium. Sed quomodonam hoc bonum conscientiæ testimonium possumus obtinere? Id fiet sane conando illam in rem nostram pertrahere, non autem inanibus subtilitatibus illam impediendo, ut nostra agendi ratio tamquam justa probetur. Nequaquam; ad conscientiam spectat consensionis pacta proponere. Illius est regere universa; nostrum autem est sequi intentiones illius. Illa nos comitatur, & in viam æternitatis deducit: nostrum igitur est sequi lumina ejus, & vocem audire. Sed vocem hanc quę nos erudit, quæ nobis officia nostra, nostrosque errores aperit, quoties adaisi sumus, non audire, & in cordibus nostris suffocare? *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* Conscientia lex est, & regula vitę, quam digitus Dei in cordibus nostris insculpsit. Si autem oratio declinantis aurem, ne legem audiat, execrabilis est, quid erit conantis Divinam hanc legem corrumpere, ut sua per illam flagitia probentur? Tamen non semper audiendi sunt conscientiæ stimuli, cum nonnisi post factum sentiuntur. Quod pertinet ad animas pavidas, quæ millies ad examen revocantes ea quę faciunt, inquietæ locum præbent scrupulis infinitis. Sed ubi loquitur conscientia, antequam agamus, vult semper audiri, saltem, ut deliberandi tempus assumatur. Huic etiam attentiores nosmet prebere debemus, cum vox illius nostris clamoribus animatur; tunc enim apertius liquet, nos non sine causa admoneri. *Idem.*

Prov. 28.

Quodnam hoc mihi erit spectaculum, & quid mihi dicendum erit? Quidquid afferre vellem, insurgeret in me conscientia mea, & mendacii me redargueret. Ipsa quippe consentiet cum Deo, ut me infidelitatis insimulet, & ex invito extorquebit tristem hanc, brevemque, sed crudelissimam confessionem, *peccavi*. Cur modo hoc non dico? Cum fructu nunc illud dicerem. Cur id coram Deo, humilis pœnitentiæ sensu non dico, ne hoc ipsum fateri tenear pro tribunali ejusdem ad mortalem desperationem adductus. Cur me non præbeo attentiorem exprobrationibus conscientię meæ; cur secundum Jesu Christi consilium, eam delinire non satago, cito consentiens cum illa, ne illa me judici tradat? Postquam illi satisfecero, fiet mihi Orator coram Deo; ostendet illi pœnitentiam, sincerumque dolorem meum, mea bona consilia, & salutares effectus, qui illa fuerint consecuti. Delebit illa de libris æternę justitię, quidquid in iis scriptum erit contra me, omniumque criminum meorum veniam obtinebit. *Ex spirituali recessu Patris Bourdalove.*

Conscientiæ nostræ stimulos coram Deo evitare non possumus.

CONSUETUDO, MOS.

Tyrannicum Consuetudinis Imperium; servitus eorum, qui eidem obsequuntur, etc.

MONITUM.

Consuetudinis nomen æquivocum est; nonnumquam enim significat habitum virtutis alicujus, aut vitii, veluti cum dicimus, alicui jurandi inesse consuetudinem, vel aliquem labori assuetum esse ab adolescentia: aliquando vero hoc nomen usurpatur ad usum illum significandum, qui aliquo in loco, & apud aliquas gentes percrebuit; veluti cum dicimus: hæc est consuetudo induendi. In postertori hac significatione istic accipimus consuetudinem, quæ norma est, quam plerique fidelium sequuntur, & secundum quam præcipuas vitæ suæ regunt actiones. Verum dubitari non potest, quominus, cum hæ consuetudines pravę, & periculosæ sint, maximis sceleribus originem præbeant; ideoque neque ambigere sai, quin boni Concionatoris sit omnes nervos intendere ad eas evellendas; quippe illi persuasum esse debet, hac ratione securi radicem arboris obtruncari, atque viam intercidi vitiis, atque criminibus, quæ impune orbe toto grassantur.

Necessarium esse non reor admonendum, a nobis verba fieri de mala consuetudine tantummodo generatim, quin aliquam peculiariter impugnemus; tot enim sunt, quot vitia, quæ varia Concionatoribus suppeditant argumenta, de quibus singillatim suo loco dicendum. Hic vero notandum, argumentum istud magnam habere cum humano respectu rationem, qui efficit, ut sequamur consuetudinem, ne digito notemur, vel irrideamur, nisi eidem conformemur. Denique non abhorret etiam a pravarum societatum frequentia, in quarum mores, actionesque facile abimus. Hæc tamen cura nostra versabitur, ne varia hæc argumenta confundamus, & ne ex aliis mutuemur, quod huic valeat intervenire, cum per se maxima rerum copia diffluat.

PA-

PARAGRAPHUS PRIMUS.

Varia Concionum hujus argumenti structura.

Communis sententia est, pluribus in rebus consuetudinem vim legis habere, atque ab eadem recedendum non esse; quod quidem habere locum nequit, nisi in licitis, honestisque ritibus, & iis quæ Reipublicæ utilia esse censentur, cui privatus quisque prodesse pro viribus debet. Hoc tamen minime prohibet, quominus in vitiis atque sceleribus ex perniciosissimis consuetudinibus quædam fiat lex: sed tunc lex hæc injusta est, lex turpis, lex dura, & tyrannica, cui ultra obsequuntur, qui consuetudinem pro vitę suæ norma suscipiunt. Legis hujus injustitia primum innotescit, eo quod nos impellit in vitium, cui nulla vis, nullum imperium, nulla humana lex, nos addicere possunt. Neque deest turpitudo præsertim vero apud Christifideles, qui libertate filiorum Dei gaudere, eamque summa sedulitate tueri tenentur: hac enim lege, mundi, peccati, & mox etiam dæmonis mancipia fiunt. Illius tandem sævitia, atque tyrannica, potestas patet ex molestis iis rebus, quas exigit; & ex iis tormentis, quibus mundi sectatores excruciat. Hęc esse potest concionis partitio.

Quod ad primum punctum attinet, legis hujus per consuetudinem irrogatæ potest ostendi injustitia: 1. In ipso ejusdem principio, & origine; quandoquidem ex errore ortum suum ducit Tertulliano teste; primum quidem ex ignorantia; deinde vero ex licentia, vel alio quopiam defectu, qui statim minus acer est, & magis simulatus, sensim sese insinuans, & obrepens, cui ansam præbet multitudo, quem fovet impunitas, & qui tandem per Magistratuum negligentiam, & inertiam eorum, qui malum in ipsis incunabulis opprimere possunt, convalescit, & confirmatur. 2. In seipsa; quia opposita est legi naturali, rectæ videlicet rationi; legi Divinæ, & Evangelicæ: contra quas leges nulla humana lex, statutum nullum ab hominibus excogitatum, nulla conventio inter homines inita potest prescribere. Ad hæc donec lex positiva humana, sive Ecclesiastica sit, sive civilis, in cujus etiam contemptum sæpe consuetudo mala invehitur, nihil remiserit, & auctoritas humana legitima vere eidem adversari persistit, prava consuetudo hac etiam de causa est vera rebellio. Sin alioquin juri vel naturali vel divino minime opponitur, fieri poterit, ut Legislatores aliqua tandem utantur indulgentia, & tunc vim obtinebit: sed toto eo temporis spatio, quo convalescit, & roboratur per justæ potestatis contemptum jugiter reclamantis, semper est criminosa. Hac una de causa, si cęterę abessent, ex se non aliud est quam temeraria usurpatio, ac tumultuosus usus fictitiæ auctoritatis, quam sibi arrogat multitudo, quæ tantum abest, ut jure pro libidine legis irrogare possit, quod immo regimine indigitet & corrigenda est legibus superioribus, quę illam in officio contineant. Denique consuetudo constituta per consensum, vel explicitum, vel tacitum multitudinis bona esse potest, & vim legis obtinere, ubi nulli legitimæ auctoritati adversetur; ac de hoc istic sermo non est: sed prava est, & nulla tolerantia, vel malo exemplo probari poterit, ubi simul vel naturali legi, vel divinæ opponatur. 3. In effectibus suis, quia auctoritate sua probat scelus, quod ex se iniquitas est, ac injustitia, & recentibus etiam criminibus aperit viam. Janua aperta adducit ad alteram, quæ statim & ipsa aperitur. Multitudo, quæ hæc omnia constituit, nullam habet regulam, de licentia in licentiam progreditur &c.

Punctum alterum. Hæc consuetudinis lex christiano viro non potest non turpis esse. 1. Quia illum efficit profugum a JESU CHRISTO, cujus leges, atque præcepta quæ in baptismo fuerat amplexus, audet rejicere, ut Mundi sequatur consuetudines, quibus adeo solemniter renunciaverat; atque ita ostendit, se diligere mundum, se illi adhærere, se illi placere velle; & quemadmodum nemo potest duobus Dominis servire, ubi palam mundo inservit, illi obsequitur, ejusque leges sectatur, palam quodammodo profitetur, se non esse amplius servum Salvatoris hominum: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* Ad Gal. 1. 2. Quia hæc eadem lex homines facit servos peccati, ut loquitur Apostolus: mundi enim consuetudines eas semper intelligimus, quæ nefariæ sunt, & perniciosæ. Ita quemadmodum Sanctus Paulus concupiscentiam appellat legem peccati, quæ erat in membris suis, & quæ ipsum captivabat, quod ad peccatum sollicitabat: nos hoc ipsum dicere possumus de consuetudine, quæ est mundi lex; illam videlicet legem esse peccati, ad illud enim nos quodammodo pertrahit. 3. Hæc necessaria illatione homines efficit servos dæmonis, quem Dei Filius mundi Principem vocat. Itaque hic etiam suas habet leges, quas irrogat subditis suis: & hæ leges sunt consuetudines, per quas dominatur mundo, & quibus, qui mundum sequuntur, sese submittere tenentur tamquam illius mancipia sub detestabili tyranni jugo posita.

Punctum tertium. Lex est gravis, atque molesta, qua sæpe cogimur agere contra studia nostra, contra rationis nostræ lumina, contra stimulos conscientiæ nostræ: verumtamen non audemus eidem resistere, neque torrenti consuetudinis oblutari. Hic describere possumus eos labores, eaque tormenta, quæ patimur, ut nosmet accommodemus variæ induendi consuetudini, quæ quotidie immutatur. Cum plerumque non suppetat unde necessariis vitæ sumptibus suppleamus, volumus tamen, immo debemus æmulari eos, qui ejusdem sunt ordinis, & conditionis in illis, quæ ad familiam, supellectilem, victumque spectant: hęc enim est consuetudo; huic conformari debemus. Cum Reipublicę calamitas aliqua vectigal, vel tributum præter ordinem nobis infligit, facere minime possumus, quominus in querimonias, & murmura erumpamus; verumtamen si recens aliqua indumentorum prodeat norma; si consuetudinis lex effusiores sumptus efflagitet, ne hiscere quidem audemus: & licet nobis integrum sit nobiscum dispensare, hoc tamen facere nemo audet. Quæ unquam lex durior, quæ servitus molestior! O beatos illos, quibus tanta constantia inest, ut libertate filiorum Dei perfruantur.

Nobis etiam pro concionis argumento assumere possumus proviniam diluendorum trium inanium II.
prætextuum qui vulgo afferuntur ab illis, qui mundi sequuntur consuetudines, & putant sese illis conformare debere.

Primus: Rem esse difficilem, ne impossibilem dicam, vivere in mundo, & a mundi vita abhorrere. Non aliud nobis inesse temperamentum, quam aliis: neque non magis quam alios mundi illecebris resistere posse. Ut ostendamus hujus prętextus iniquitatem, atque falsitatem, mundi hujus consuetudines in duas veluti classes sunt distinguendæ. Primum in eas, quæ honestę, atque decoræ sunt juxta ideam æquam, & rationabilem, licet arbitrariam cujuscumque regionis; & quæ factæ sunt quodammodo necessariæ ad cujuscumque loci societatem civilem servandam. Secundo in eas, quæ vel inveniunt morum licentiam, vel eidem suffragantur. Prioribus nosmet conformare non prohibemur; & Deus, qui non imperat, ut a mundo recedamus, per consequens nobis permittit, ut ejusdem leges, & consuetudines sectemur, eas videlicet, in quibus nihil pravi est, vel quæ sunt indifferentes. Sed in iis consuetudinibus, quæ ad crimen adducunt, nullus esse potest legitimus prætextus se iisdem subjiciendi, quemadmodum nullus esse potest peccatum committendi, vel amandi vitium; alterum enim necessario ex altero consequitur.

Secundus: Neminem credere se male agere ea facientem, quæ in communi usu sunt posita. Prętextus hic supponit per usum, & consuetudinem licitum fieri, quod in se criminosum est, ac divina lege prohibitum. At hic ipse prætextus acriter refellendus est; ipsa luce clarius ostendendo nullam consuetudinem auctoritate sua probari posse, quod per se vitiosum est, vel palam ad vitium adducit.

Tertius: Licet præ aliis, nostris studiis, nostroque ingenio dominari possemus, neminem velle tamen in populo solum esse, qui digito notetur, atque censuræ, & irrisioni eorum objiciatur, qui ali-